

Kraftig bistand?

Ensidig satsing på vannkraft i norsk energibistand

Februar 2008

Rapport utarbeidet av Framtiden i våre hender og Forum for utvikling og miljø (ForUM)
Temagruppen for klima og energi

ForUMs temagruppe for klima og energi består av følgende organisasjoner:

- Framtiden i våre hender
- Norges Naturvernforbund
- Regnskogsfondet
- FIVAS
- WWF
- Greenpeace
- Utviklingsfondet
- Kirkens Nødhjelp
- Changemaker
- FN-sambandet
- Internasjonal kvinneliga for fred og frihet
- Mellomkirkelig råd

Forfattere: Eirik H. Steindal og Gunnell Sandanger.

Forsidefoto: Francesca Casciarri og Eirik Linder Aspelund, Calias/FIVAS

Utgitt av Forum for utvikling og miljø (ForUM) og Framtiden i våre hender, februar 2008
www.forumfor.no/publikasjoner, www.framtiden.no

- Poverty reduction has not been a key direct goal of Norway's power sector aid.

Nordic consulting group 2007, evaluering på oppdrag av Norad

SAMMENDRAG

Av en samlet bilateral bistand på 12,5 milliarder kroner i 2006, gikk 663 millioner kroner til energiformål. Nærmere halvparten av dette, 276 millioner kroner, gikk til storskala vannkraft. Samme år ble det bevilget 5,4 millioner kroner (under en prosent av energibistanden) til nye fornybare energikilder som sol, vind og biomasse. Resten av energibistanden gikk til utdanning, forskning, administrasjon og distribusjon (herunder små prosjekter knyttet til oljesektoren). Hele 252 millioner kroner gikk i 2006 til en aktør: Det statseide SN Power.

Energibistand 1999-2006

Samlet sett økte bevilgningene til energibistand fra rundt 450 millioner kroner i snitt i perioden 1999-2004 til 663 millioner kroner i 2006. Etter en nedgang i vannkraftbistanden mellom 1999 og 2002, steg utviklingsstøtten til denne sektoren fra 18 millioner kroner i 2002 til 275 millioner kroner i 2006. De samlede bevilgningene til sol, vind og biomasse steg fra noen hundre tusen kroner i 1999 til fattige 5,4 millioner kroner i 2006.

Minimalt til de fattigste

Utviklingslandene mottar en liten del av norsk energibistand. I takt med at stadig mer av utviklingssamarbeidet innen energisektoren går til vannkraft og SN Power, har andelen av norsk energibistand som tilfaller de fattigste falt betydelig. SN Power har satset lite i de minst utviklede landene (MUL) og i Norges hovedsamarbeidsland. Bare 21 prosent av energibistanden tilfalt MUL-landene i 2006, mens seks prosent gikk til Norges hovedsamarbeidsland, mot henholdsvis 55 og 50 prosent i 2004.

Ser man nærmere på nye fornybare energikilder, definert som solenergi, vindkraft og biomasse, mottok MUL-land og hovedsamarbeidsland *samlet* under 1 prosent av norsk energibistand. De geografiske prioriteringene står i sterk kontrast til gjentatte lovnader fra norske myndigheter om å satse spesielt på disse landene.

Vannkraft – bistand som virker?

Flere interne og eksterne evalueringer av norsk energibistand har nylig slått fast at norsk kraftbistand i liten eller ingen grad bidrar til fattigdomsreduksjon. Norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren kritiseres for å være giverorientert. Norge påberoper seg retten til å satse på

energiområder hvor vi har kompetanse, som olje- og gassutvinning og vannkraft, i stedet for å ta hensyn til utviklingslandenes reelle behov. Denne gjennomgangen belyser et avvik i UD/Norads uttalte mål om energibistand som middel i kampen mot fattigdom, og den markedsrettede bedriftspolitikken til norsk energibistands flaggskip: SN Power.

38 prosent av energibistanden til SN Power

Den største enkeltmottakeren av norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren i 2006 var SN Power. Andelen dette selskapet mottar har steget hvert år siden det ble etablert i 2002, og bevilgningene ligger an til å øke også for 2007. Trenden har flere konsekvenser for norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren:

- Til tross for uttalte mål om økt satsing på nye fornybare energikilder og energieffektivisering, handler norsk satsing på ren og fornybar energi – i all hovedsak om vannkraft.
- I takt med økte bevilgninger til SN Power har de fattigste landene fått stadig mindre av norsk energibistand.
- SN Powers markedsmessige og kapitalrettede fokus, gjør det vanskelig for UD/Norad/Norfund å drive aktiv eierskapsutøvelse for å sikre at politiske strategier og vedtak følges opp.

Problematisk vannkraft

SN Power opererer i all hovedsak såkalte run-of-river (RoR) systemer, en type vannkraftanlegg hvor vannet ledes inn i rør. De fleste av disse er storskala vannkraftanlegg. En grundig gjennomgang av store vannkraftprosjekter i verden ble publisert av World Commission on Dams (WCD) i 2000. Rapporten påviste en rekke negative sosiale og miljømessige konsekvenser av store vannkraftanlegg. SN Power har da også fått kritikk for sin vannkraftutbygging. Chilenske urbefolkningsgrupper har vist sterk motstand mot SN Power sin plan om å bygge et vannkraftanlegg i nærheten av deres territorium. De mener det vil ruinere deres lokalsamfunn, frarøve dem kulturelle rettigheter og ødelegge miljøet. En svensk studie har påvist en sterk reduksjon i biomangfold ved RoR-systemer, sammenlignet med uberørte elver. Både Norads egen evaluering og Riksrevisjonens rapport om Norfund slår fast at norsk energibistand har hatt svært uklare og dårlige retningslinjer med henhold til miljø.

Kraftig bistand? – ensidig satsing på vannkraft i norsk energibistand

Lite fornybar politikk

En gruppe stortingsrepresentanter fra SV, deriblant finansminister Kristin Halvorsen og statssekretær Heidi Sørensen, foreslo i Stortinget i 2003 å bevilge mellom 100-200 millioner kroner årlig til solenergi. I 2006, da SV selv var i regjering, økte bevilgningene til solenergi; til skrive 2,2 millioner kroner. I regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid fra juni 2006 står det at Norge vil støtte utvikling og bruk av fornybar energi, herunder sol, vind og biomasse. Denne utredningen påviser imidlertid liten sammenheng mellom retorikk og praksis på området.

Energibistanden er preget av satsing på ett eneste selskap, og på en eneste energikilde. Bistanden på dette området har ikke bidratt nevneverdig til fattigdomsreduksjon, og har til dels alvorlige konsekvenser for miljø og urbefolkning. Gjennomgangen illustrerer dessuten dårlig sammenheng mellom politikk

og praksis på området – og svak norsk eierskapskontroll via UD/Norad.

Ny fornybar energi nå!

På bakgrunn av denne gjennomgangen krever ForUMs temagruppe for klima og energi at bevilgningene til storskala vannkraft tas ut av bistandsbudsjettet. Fremtidig energibistand må være mottakerorientert og rettes mot de fattiges behov. Tiden er for lengst inne for å sette ambisiøse og konkrete mål for satsing på sosialt og miljømessig bærekraftige energiløsninger som ny fornybar energi, samt enkle, desentraliserte og småskala energisystemer. Løsningene må være i tråd med Verdens Damkommisjon - World Commission on Dams (WCD). Uten en slik drastisk omlegging vil ikke fremtidig norsk energibistand bidra til å nå tusenårsmålene om å redusere antall mennesker som lever i ekstrem fattigdom.

INNHold

1	INNLEDNING OG BAKGRUNN	2
1.1	Fornybar versus ny-fornybar energi	2
1.2	Ren energi og fattigdom	3
1.3	Ren energi og klima	3
1.4	Ren energi i norsk bistand, 1990-2002	4
1.5	Oppfølgingen etter Johannesburg 2002	4
1.6	WEHAB satsingen og Kraftgruppen	5
1.6.1	WEHAB	5
1.6.2	Kraftgruppen	5
1.7	Satsing på energi i samarbeidslandene	6
1.8	Statkraft + Norfund = SNPI	7
1.9	Formålet med rapporten	8
2	MATERIAL OG METODE.....	9
2.1	Data og arbeidsmetode	9
2.1.1	OECD DAC statistikk.....	9
2.1.2	Politiske strategier	10
2.1.3	Prosjektinformasjon og arkivmateriale Norad/UD.....	10
2.2	Usikkerhet og metode problemer	11
3	RESULTATER	12
3.1	Fordeling av bistand	12
3.2	Energi i bistand, perioden 1999-2006	12
3.3	Fordeling på resultatområder.....	14
3.3.1	Vannkraft	16
3.3.2	Sol, vind og biomasse	16
3.3.2.1	Solenergi	17
3.3.2.2	Vindkraft	17
3.3.2.3	Biomasse.....	17
3.3.3	Ikke-fornybare energikilder	17
3.4	Fordeling på region og land.....	18
3.4.1	Samlet bilateral energibistand, DAC 230	18
3.4.2	Fornybar og ny fornybar energi	21
3.4.2.1	Vannkraft	21
3.4.2.2	Ny-fornybar energi	23
3.5	Norfund, SN Power og vannkraft	23
3.5.1	Norfund/SN Power i samarbeids- og MUL-land.....	25
4	DISKUSJON	26
4.1	"Ren energi" = vannkraft.....	26
4.2	Smuler til sol, vind og biomasse	26
4.3	Lite til fattige land	23
4.4	Renvasket vannkraft?.....	24
4.5	SN Power – fremtidig energibistandsmonopolist?	25
4.6	Energibistand - fungerer det?.....	26
4.7	Privatisering og tilgang på strøm.....	26
4.8	UD og Norads ansvar	27
5	KONKLUSJON OG ANBEFALINGER	28

1 INNLEDNING OG BAKGRUNN

Energi er en grunnleggende forutsetning for fattigdomsbekjempelse og økonomisk utvikling. Området er innlemmet som en del av FNs tusenårsmål. De siste årene har det også blitt en bred internasjonal oppslutning om at ren energi – derav fornybare energikilder som ikke bidrar til miljøforringelse – er et viktig middel for en bærekraftig utvikling.

Det meste av verdens energiforbruk i dag baserer seg på fossile energikilder. Forbrenning av fossile energikilder medfører store klimagassutslipp. For å motvirke uønskede klimaendringer må forbruket av disse energiformene reduseres. FNs klimapanel viser i sin seneste rapport at klimaendringene skyldes menneskelig aktivitet, og at de snarest mulig må bremses for å unngå irreversible og forverrede klimaeffekter.

Fra norske myndigheters side har satsingen på fornybare og nye fornybare energikilder vært et uttalt satsingsområde både på hjemmebane og i norsk utviklingssamarbeid. Motivasjonen bak norsk energibistand har vært å bidra til lavere klimautslipp ved å investere i og bygge opp miljøvennlige energikilder og nødvendig infrastruktur i utviklingsland. Et spesielt fokus har vært rettet mot de områdene hvor Norge anses å ha spesiell kompetanse, nemlig vannkraft og petroleumsforvaltning.

Det har i senere år kommet flere indikasjoner på at Norge i senere år ikke har fulgt opp sin høye faneføring på energiområdet.¹ På bakgrunn av dette har Forums Temagruppe for klima og energi valgt å se nærmere på trendene i norsk bilateral energibistand i perioden 1999-2006.

Med rapporten ønsker vi å se nærmere på hvordan uttalte politiske målsettinger og prioriteringer er fulgt opp i praksis. Temagruppen ønsker at rapporten skal være et innspill til videre satsing på fornybar – og spesielt ny fornybar – energi i bistanden. Rapporten vil søke å identifisere mulige problemstillinger ved norsk energibistand, og foreslå nødvendige tiltak for å sikre at handlingsplanen for miljørettet utviklingssamarbeid fra 2006 blir fulgt opp.

Gjennomgangen ser på utviklingen i bevilgningene til ren energi i norsk utviklingssamarbeid i perioden 1999-2006, samt hvilke energisektorer og land som har blitt prioritert. Svarene vil ses i lys av offisielle strategier, mål og internasjonale forpliktelser.

1.1 Fornybar versus ny-fornybar energi

Under 1970-tallet vokste frem en internasjonal erkjennelse over at ikke alle former av fornybar energiproduksjon foregikk på en bærekraftig måte.² Som en følge av dette ble begrepet 'nye fornybare energikilder' introdusert. Nye fornybare energikilder defineres som småskala vannkraft, vindkraft, geotermisk-, marin-, og solenergi.³ Definisjonen ble lagt hovedsakelig for å skille ut storskala vannkraft, som av FN og World Commission on Dams (WCD) er vurdert som sosialt og miljømessig problematisk. Småskala vannkraft, det vil si vannkraftanlegg med installert kapasitet på mindre enn 10 MW⁴, inkluderes følgelig i definisjonen. Det samme er tilfellet for biomasse til elektrisitetsforsyning og oppvarming, unntatt biomasse fra trevirke.⁵

I en gjennomgang av norsk utviklingsbistand, i perioden 1992-2002, innen energi viser Ibsen (2003) til at Norge opererte med en uklar og inkonsistent begrepsbruk om fornybar energi og ny fornybar energi.⁶

Begrepene nye fornybare energikilder, fornybare energikilder og alternativ energi ser ut til å brukes om hverandre av de ulike norske departementer (Ibsen 2003).

I følge Ibsen gir bruken av begrepene *fornybar energi* og *alternativ energi* et større spillerom for å satse på storskala vannkraft og utvikling av CO₂-frie gasskraftverk (ibid). I tiden etter Ibsens gjennomgang, fra 2002, har det i norsk bistandspolitikk blitt en mer konsekvent bruk av fornybar og ny fornybar energi. Det er likevel knyttet opp et enkelte usikkerhetsmomenter rundt begrepet "ren energi" som i større grad brukes i bistandsterminologien. Det er også i mange tilfeller usikkert knyttet til hvorvidt småskala vannkraft er utelukket fra begrepet fornybar energi.

Med ny fornybar energi menes blant annet vindkraft, biomasse og ikke minst solenergi som vil bli viktig i denne [WEHAB] satsingen. (UD 2003)⁷

Denne definisjonen vil også legges til grunn for denne analysen. Utredningen bygger på statistikk meddelt av Norad/UD, som er kategorisert etter Organisasjonen for utvikling og samarbeid (OECD) DAC definisjoner. DAC

^a WEHAB omtaler de områdene FNs tidligere generalsekretær Kofi Annan har utpekt som spesielt viktige: vann, landbruk, biologisk mangfold, naturressursforvaltning og fornybar energi.

klassifiseringer gjøres i henhold til retningslinjer gitt av OECDs utviklingskomité (Development Assistance Committee, DAC), og vil utdypes nærmere i material og metode i kapittel 2. Ettersom denne kategoriseringen behandler både småskala og storskala vannkraft (>/< 10 MW) som vannkraft, vil begge energiformene kategoriseres som 'fornybar energi'.⁸ Vindkraft, solenergi, geotermisk kraft og biomasse vil omtales som 'nye fornybare' energikilder. I tilfeller hvor begge begrepene inngår vil enten begge omtales, eller de vil defineres under samlekategori "ren energi".

1.2 Ren energi og fattigdom

Tilgang til energi er en del av FNs tusenårsmål og et fundamentalt grunnlag for menneskelig aktivitet, utvikling og økonomisk vekst. For å nå målet om å halvere antall mennesker som lever under \$1 om dagen innen 2015, anser FN at tilgang til overkommelige energitjenester som en forutsetning.⁹ Energi er svært ujevn fordelt mellom nord og sør, rik og fattig, kvinner og menn, by og land. Hovedutfordringen er å finne måter å produsere og bruke energi på som er økonomisk, sosialt og miljømessig akseptable og bærekraftig; for så å bruke dette som et middel i arbeidet for en bærekraftig utvikling.

Mer enn 2 milliarder mennesker mangler tilgang til energi.¹⁰ I Afrika mangler mer enn 500 millioner mennesker tilgang til elektrisitet, som i tillegg til høye olje- og energipriser, gjør det vanskelig å bedre levestandarden og sikre økonomisk utvikling. Manglende tilgang til energi er assosiert med en rekke sosiale problemer som fattigdom, arbeidsløshet, urbanisering, svekket helse, og manglende utdannelse, spesielt blant kvinner.

Mangel på en stabil og pålitelig tilgang til elektrisitet er en viktig barriere for investeringer i mange fattige land. Faren for strømbrydd, og de konsekvensene det kan medføre, gjør det i mange tilfeller vanskelig å drive eksportorientert næringsliv. En sikker tilgang til strøm er en viktig tiltrekkingfaktor for investorer. Det kan stimulere til vekst og bidra til fattigdomsreduksjon.¹¹

I tillegg til å bidra til utvikling i fattige land, vil ren energi kunne være med å redusere effekten av kommende klimaendringer. Det vil kunne gjøre utviklingsland mer rustet til å møte klimaendringene, og mer uavhengige av høye olje- og energipriser.

1.3 Ren energi og klima

Mer enn 80 prosent av verdens energiforbruk baseres i dag på fossile energikilder.¹² Utstrakt bruk av fossile energikilder er det viktigste bidraget til klimaendringene vi nå står ovenfor. FNs klimapanelers siste del-rapport melder at, som følge av stadig økende menneskelige utslipp, stiger gjennomsnittstemperaturen og CO₂ mengden i atmosfæren dramatisk.¹³ Om ikke utslippene reduseres, vil vi se enda alvorligere effekter på planter, dyr og mennesker, enn det vi allerede gjør.

Bruken av fossilt brensel forurenses også på lokalt plan. Flere hundretusener av mennesker får helseplager og dør hvert år av innendørs luftforurensing, som følge av at disse energikildene anvendes i husholdet. Lokalt og regionalt kan anvendelsen også føre til utendørs luftforurensing og dermed bidra til forringelse av økosystemet.

FNs klimarapport viser til at kostnadene knyttet til utslippsreduksjoner og tilpassning vil bli større, dess lenger vi venter. Dette er i samsvar med den såkalte Stern-rapporten fra Storbritannia som, i sin vurdering av økonomiske konsekvenser av klimaendringer, viste at det lønner seg å sette i gang tiltak nå.¹⁴

Den alvorlige situasjonen vi står overfor i dag taler for en utfasing av fossile energikilder, og en dreining mot et bredere spekter av rene energikilder. Satsingen på nye fornybare energikilder i utviklingsland er viktige av flere grunner:

- Satsing på ny fornybar energi kan lett gjøres via småskala energiprojekter som er mer tilgjengelig for småsamfunn og lokalbefolkning. Slike systemer vil ha et større potensial for fattigdomsreduksjon, og vil lett kostnadseffektivt kunne utvikles i rurale områder, i motsetning til store energisystemer.
- Satsing på ren energi i utviklingsland vil bidra til utvikling og stimulere til økonomisk vekst i utviklingsland. Det vil igjen gjøre de mer rustet til å tilpasse seg klimaendringene.
- En dreining mot alternative energikilder vil redusere utviklingslandenes avhengighet av petroleum, og gjøre de mer rustet mot høye olje- og energipriser.
- Flere utviklings- og mellominntektsland, deriblant Kina og India, står nå for store klimagassutslipp (totale utslipp).

- De fleste utviklingsland har et godt potensial for å utvikle nye fornybare energikilder, om infrastruktur, kompetanse og finansiering legges til rette for det.

Det er utviklingslandene som er mest sårbare for klimaendringer, og vil ha størst problemer med å tilpasse seg disse. En viktig forutsetning for å sikre rene energikilder i utviklingsland er teknologi- og kompetanseoverføring fra rike til fattige land. Ettersom dagens industrialiserte land har opparbeidet seg ressurser og makt ved å slippe ut enorme mengde klimagasser, har også disse et spesielt ansvar for regningen ved å redusere utslippene i fattige land. Dette har også blitt fremhevet som en viktig side av norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren.

Det er en kritisk utfordring å utvide mengden, og forbedre kvaliteten på energiresursene, samtidig som hensyn til mulige miljøkonsekvenser ved energibruket ivaretas. Vesentlige endringer i energisatsingen og energibistanden er nødvendig for å oppnå et globalt bærekraftig energisystem.

1.4 Ren energi i norsk bistand, 1990-2002

Norske myndigheter har i en årrekke uttalt at satsingen på fornybar energi i bistanden skal økes. I 1992 la daværende statsminister Gro Harlem Brundtland frem den omfattende stortingsmeldingen "Om utviklingstrekk i Nord-Sør forholdet og Norges samarbeid med utviklingsland", hvor det ble fremhevet at det skulle "satses sterkt på... [...] ...alternative energikilder".¹⁵ En senere stortingsmelding om miljørettet utviklingssamarbeid, fra 1995, "En verden i endring. Hovedtrekk i norsk politikk overfor utviklingslandene", behandler derimot ikke eksplisitt fornybare energikilder.¹⁶ De to meldingene gjenspeiler den nasjonale utviklingen og satsingen på fornybar og ny fornybar energi i bistand etter FNs toppmøte om miljø og utvikling i Rio de Janeiro i 1992.¹⁷

Ny fornybar og fornybar energi ble igjen satt på dagsorden da sentrumsregjeringen, under ledelse av Kjell Magne Bondevik utarbeidet notatet "Politiske prioriteringer for miljørettet utviklingssamarbeid, 1998-2001".¹⁸ Utspillet skulle ligge til grunn for NORADs virksomhet, for å sikre økt satsing på miljøvennlige energiformer, blant annet sol og biomasse.¹⁹ I statsbudsjettet året etter ble det videre presisert at "satsingen på alternativ energi også skal gis økt prioritet".²⁰

Lovnader om økt satsing på fornybar energi ble understreket av utviklingsminister, Anne Kristin Sydnes og statsminister Jens Stoltenberg, i Arbeiderpartiregjeringen i 2001.²¹ En intern utredningsgruppe ble nedsatt for å utrede hvordan energi kunne få en mer sentral plass i utviklingsarbeidet. Konklusjonen fra utredningen var at det fortsatt skulle satses på vannkraft, olje og gass, samtidig som det ble fremhevet sterke argumenter for å satse mer på fornybare energikilder. Til tross for at fornybar energi i dette dokumentet var et uthevet satsingsområde ble arbeidet ikke fulgt opp av påfølgende utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson.²²

Regjeringens handlingsplan "Kamp mot fattigdom" fra året etter, skulle bidra til å nå FNs tusenårsmål; blant dem satsing på energi som et middel for å oppnå økonomisk vekst og fattigdomreduksjon. I dette dokumentet falt fornybar energi, i form av vage og generelle formuleringer, i skyggen av satsingen på fossilt brennstoff, forvaltningen av petroleumsressurser og til dels økt bruk av vannkraft.²³ I sin gjennomgang av det norske forholdet til fornybar energi i norsk utviklingssamarbeid, i perioden 1990 til 2002, beskriver Ibsen (2003) satsingen som en "ustø kurs", med svært inkonsekvent og utydelig begrepsbruk.

1.5 Oppfølgingen etter Johannesburg 2002

Under FN toppmøtet i Johannesburg høsten 2002 (World Summit on Sustainable Development, WSSD) var nye fornybare energikilder et omdiskutert diskusjonstema. Norge ønsket å tallfeste en prosentandel av energiforbruket som skulle komme fra nye, fornybare energikilder, uten at de nådde gjennom med dette. Ambisjonen fra norsk side var et globalt mål om at fornybare og nye fornybare energikilder skulle utgjøre henholdsvis 15 prosent og 10 prosent av verdens samlede energiproduksjon innen 2010.²⁴

Alternativet ble en vag og generell erklæring om å "øke den globale andelen fornybar energi", samt å "øke satsingen på renere og mer effektiv bruk av fossilt brensel". Daværende Statsminister Kjell Magne Bondevik uttrykte skuffelse over at Norge ikke vant frem med målsettingen om å få land til å binde seg til å øke tilgangen på fornybar energi.²⁵ Som en følge at dette, besluttet Norge – i samarbeid med EU, Sveits, New Zealand, og de små øystatene blant utviklingslandene – å utarbeide en felles

deklarasjon om "å samarbeide for å fremme økt bruk av fornybar energi" nasjonalt, regionalt og globalt.²⁶ Samarbeidet fikk navnet Johannesburg-koalisjonen for fornybar energi (Johannesburg Renewable Energy Coalition, JREC).²⁷ Partene sluttet seg til følgende erklæring:

We express our strong commitment to the promotion of renewable energy and to the increase of the share of renewable energy sources in the global total primary energy supply. We fully endorse the outcome of the World Summit on Sustainable Development, considering it a good basis for further international co-operation, and intend to go beyond the agreement reached in the area of renewable energy. (JREC 2002)

Grunnlag for koalisjonen var, ved siden av å forplikte seg til økning i andelen fornybar energi, å tidfestete målsettinger for å utvikle markeder og styre investeringer. Dette ble gjentatt i nasjonalbudsjettet for 2004: motivet for å delta i koalisjonen er "å oppnå en betydelig økning i den globale andelen av fornybare energikilder". Denne oppfølgingen skulle i følge budsjettet skje i form av sterkere "satsing på virkemidler som både sikrer økt energieffektivitet og økt bruk av fornybar energi".²⁸

1.6 WEHAB satsingen og Kraftgruppen

1.6.1 WEHAB

Under og etter FN-toppmøtet gav Norge lovnader om økt satsing på energibistand; samt et større fokus på enøk og fornybare energikilder på hjemmebane. Over en treårsperiode skulle 375 millioner kroner bevilges til de områdene FNs generalsekretær Kofi Annan hadde utpekt som spesielt viktige, de såkalte "WEHAB-områdene": vann, landbruk, biologisk mangfold, naturressursforvaltning og fornybar energi. Ekstramidlene skulle tas fra ordinære budsjettposter på bistandsbudsjettet, på toppen av 700 millioner som allerede var bevilget til de samme formålene i det regulære budsjettet.

Av 375 millioner kroner til WEHAB formålene i helhet gikk 63,4 millioner kroner til fornybar energi.²⁹ Bevilgningene skulle fordeles over tre år. Tilleggsmidlene faller inn under OECD DAC-statistikken som er utgangspunkt for denne gjennomgangen, og vil følgelig inngå i denne rapportens resultater og diskusjon.

Av WEHAB energimidlene gikk 58 millioner kroner, eller 92 prosent, til det statlige selskapet SN Power. Rundt 55 millioner kroner av disse gikk til to vannkraftprosjekter i Peru, mens de resterende 3 millioner kroner ble gitt som faglig bistand.

Den samlede tilleggssatsingen på WEHAB-områdene som ble lansert av statsministeren, omfatter til sammen 375 millioner kroner for perioden 2003-2005. Med budsjettframlegget for 2005 er denne treårige satsingen oppfylt. (UD 2004)³⁰

Bistandsaktuelt, et magasin utgitt av Norad, meldte i denne sammenheng at samtidig som Norge lovte disse "friske" WEHAB-midlene til miljøbistand, gikk de samlede midlene til denne typen bistand ned.³¹ I etterkant vet vi at ekstrabevilgningene til biodiversitet og vannbistand ble en slags kompensasjon for redusert totalinnsats på området.³² Det er ikke nødvendigvis slik at det samme er tilfellet for energibistanden.

Økt satsing på fornybar energi ble fremhevet også i stortingsproposisjon nr. 1 (2004-2005):

Gjennom tilleggsmidlene [WEHAB] legger Regjeringen i 2004 opp til [å] videreføre satsingen på energi og øke andelen til fornybar og ny fornybar energi. (UD 2003)³³

Budskapet fra Regjeringens orientering til Stortinget, i perioden 2004 til 2006, forble det samme som tidligere; norsk satsing på fornybare skulle i all hovedsak formidles via SN Power. Annen satsing vil, i tråd med Johannesburg-koalisjonen, fokusere på energieffektivisering og økt bruk av andre fornybare energikilder (enn vannkraft); til dels gjennom UNDP og Verdensbanken.

1.6.2 Kraftgruppen

I mai 2005 holdt avdelingsdirektør i Norads avdeling for miljø og næringsutvikling Morten Svelle en presentasjon over UD/Norads støtte til energiprojekter. I presentasjonen bekrefter han at energi og bistand ikke har vært et prioritert bistandsområde de siste årene, men at dette er i ferd med å endres.³⁴ Her trekkes Norge frem som en energinasjon med erfaring og kompetanse på en rekke energiområder, deriblant petroleum og vannkraft. Blant de prosjektene Norad gir faglig bistand til i Latin-Amerika, Afrika og Asia, finnes utelukkende petroleum og vannkraft. Nye fornybare energikilder er ikke prioritert.

UD nedsatte i januar samme år, en arbeidsgruppe for å utrede tiltak som skal øke norsk innsats på kraftsektoren i utviklingsland. Målet med arbeidet var å styrke norsk satsing på utvikling av en bærekraftig og velfungerende kraftsektor i samarbeidsland, samt å bidra til økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon i disse landene. Arbeidsgruppen, også kalt kraftgruppen, bestod av representanter fra næringsliv, forskning, organisasjoner og offentlige institusjoner. Konklusjonene fra utredningen er presentert i rapporten "Forslag til strategi og tiltak for å fremme norsk innsats i kraftsektoren i utviklingsland". I sin vurdering av siste års innsats av norsk energibistand, slår de ettertrykkelig fast at energi ikke har vært et prioritert innsatsområde for norsk utviklingspolitikk.³⁵

Energi og infrastruktur for øvrig har ikke vært et prioritert innsatsområde for norsk utviklingspolitikk de siste årene. (UD/Kraftgruppen 2005)

Kraftgruppen fremhevet også at tilgang til fornybar energi er en viktig og nødvendig premisse for fattigdomsbekjempelse, samtidig som det er et viktig bidrag til å møte de klimautfordringer vi står ovenfor.

Blant hovedstrategiene som er fremsatt av gruppen, er en forsterket bred norsk satsing på utvikling av kraftsektoren. Dette må tolkes som en mer variert og heterogen satsing på energikilder som biomasse, solenergi og vindkraft. I tillegg foreslås det en "markant økning" i satsing på investeringer i sektoren. I følge utredningen skal satsingen fokusere på bilateralt samarbeid, men samtidig ha et nært samarbeid med multilaterale institusjoner. Av dette kan det tolkes som bilateralt samarbeid også i fortsettelsen vil utgjøre størstedel av utviklingssamarbeidet innen sektoren. Utvalget foreslår videre at innsatsen på sikt bør fordobles, med en samlet årlig satsing på mer enn en milliard kroner.

1.7 Satsing på energi i samarbeidslandene

Adgang til energi og elektrisitet er for mange utviklingsland svært begrenset. Flertallet i disse landene mangler elektrisitet. Spesielt gjelder dette rurale områder. Dette kan til dels forklares av dårlig infrastruktur og lite utviklede ressurser, dels dårlig betalingsevne og svært høye olje- og energipriser.

Private selskaper har vist liten interesse i å investere i ren energi i utviklingsland, blant annet på grunn av høy investeringsrisiko og lavt inntjeningspotensial. For å imøtekomme investorers avkastningskrav gjennom fordeling av risiko sattes det i mange tilfeller på offentlige og private partnerskap, såkalte PPPs. Norske myndigheter har gjennom utviklingssamarbeidet lagt opp til en slik rollefordeling; slik at staten i høyere grad kan konsentrere seg om å forme regelverk og tilrettelegge for investering.

Norske myndigheter har i hele perioden 1999-2006 understreket viktigheten av å kanalisere vår energibistand til de fattigste i Sør. De minst utviklede landene (MUL) har hatt et spesielt fokus i denne sammenheng, men også norske samarbeidsland, inkludert hovedsamarbeidsland, har stått sentralt. Som nevnt innledningsvis er energi situasjonen spesielt kritisk i Afrika, hvor de aller fleste MUL-land og norske hovedsamarbeidsland finnes. Mer enn en halv milliard mennesker mangler tilgang til elektrisitet i Afrika.

Prioritering av disse landene i energibistanden er gjentatt ved en rekke anledninger, deriblant stortingsproposisjon 1, fra 2003 og 2004:

Gjennom tilleggsmidlene [WEHAB] legger Regjeringen i 2004 opp til [å] prioritere Afrika, og dessuten støtte nye tiltak i Asia og Latin-Amerika i nær dialog med mottakerlandene. (UD 2003)³⁶

Spesiell vekt skal legges på å utvikle fornybare energiresurser i fattige land i Afrika. (UD 2004)³⁷

Mange land i Afrika og Asia er og vil være de mest sårbare ovenfor klimaendringene. Et sentralt argument fra norske myndigheter er at ved å investere i rene fornybare energikilder i utviklingsland, vil man motarbeide klimaendringer samtidig som man oppfyller tusenårsålet om å redusere antallet mennesker som lever på \$1 om dagen, og dermed bidra til fattigdomsreduksjon.

I et arbeidsnotat utarbeidet av Norad henvises det til en tredje motivasjon for å kanalisere bistandspenger innen energisektoren til utviklingsland, nemlig at ved å innlemme Clean Development Mechanisms (CDM) i prosjektene, vil vi bidra til å redusere verdens samlede CO₂ utslipp.³⁸ Det er langt billigere å redusere klimagassutslipp i utviklingsland, enn det er å gjøre det på hjemmehavne. Ved å erstatte fossile energikilder med rene energikilder vil norske og utenlandske

selskaper kunne gjøre seg berettiget til CDM kreditter. Salg av kreditter fra CDM-godkjente prosjekter (CER) vil kunne bedre fortjeneste og prosjektfinsieringen og dermed bidra til å realisere flere prosjekter innen energisektoren i utviklingsland.

1.8 Statkraft + Norfund = SNPI

Fra og med 2002 og frem til i dag har en stadig større andel av norsk bistand til fornybar energi tilfalt Norfund og datterselskapet SN Power. Det industrielle investeringsselskapet Statkraft Norfund Power Invest, også kalt SNPI, ble opprettet av de statlige selskapene Norfund og Statkraft, i 2002. Målet med etableringen var å sammenføre Norfunds ekspertise på investeringer i utviklingsland, med kompetanse fra Norges største vannkraftsprodusent, Statkraft. Formaliseringen av samarbeidet gjennom aksjeselskapsformen skulle medføre at Statkraft og Norfund kan opptre som én enhet i samarbeidsprosjekter i utviklingsland.³⁹

Med denne satsingen legges det til rette for en bærekraftig og miljøvennlig utvikling av energikilder, samt til økt deltakelse fra norsk næringsliv, som har god kompetanse på området. [...] Slike investeringer og etableringer kan også bidra til verdifull overføring av teknologi og kompetanse, samt adgang til investorlandets og andre industrilands markeder. (UD 2002)

Selskapene har en lik eierandel i SNPI, som ble delt i tre selskaper, moder- og investeringsselskapet SNPI, og et "utøvende" og driftende ledd ved navn SN Power. SN Power hadde i 2006 en omsetning på 2,6 milliarder kroner, og et netto overskudd på 63.8 millioner kroner.⁴⁰

Statkraft er heleid av den norske stat, og med drift av 91 vannkraftanlegg og en produksjonskapasitet på 42 TWh i 2006, et av Nord-Europas største vannkraftselskap. Norfund er et ledende statlig investeringsselskap som operer i såkalte "nye markeder" (emerging markets). Selskapet er heleid av den norske stat, og samarbeider tett med andre internasjonale investeringsselskaper.

SN Power investerer i, eier og driver vannkraft produksjonsanlegg i Asia, Latin Amerika og Afrika på kommersiell basis. Selskapet har inngått en rekke samarbeidsavtaler med private uavhengige kraftprodusenter i disse regionene, med målsetting om å utvikle fornybar energi. Selskapets fokus har siden

oppstart vært å utvikle vannkraftprosjekter, som har en akseptabel miljømessig og sosial forankring.⁴¹ Samarbeidet om SNPI har i følge UD bidratt til:

[...] at man raskt kom i gang med investeringer innenfor fornybare energikilder i utviklingsland, et område som er høyt prioritert iht. de uttalte behov for økte investeringer på energiområdet i utviklingsland som blant annet fremkommer i Johannesburg-erklæringen (WEHAB).

Siden 2002 er Norfund tilført en særlig bevilgning over de årlige statsbudsjetter øremerket til satsing på investeringer i energisektoren (UD 2005).⁴²

Det antydes i stortingsmeldingen og proposisjonen for 2002-2003, at fremtidig satsing på fornybar energi, et av WEHAB områdene fra Johannesburg 2002, i all hovedsak vil handle om økte bevilgninger til SN Power.⁴³ Regjeringen foreslår i proposisjonen en "betydelig økning i bevilgningen til Norfund", og videre satsing på fornybar energi og vannforsyning i Nepal og Øst-Timor, som er tatt med i budsjettet for 2003.

I odelstingsproposisjonen for 2002 fastslås det at SN Power skal føre investeringer i flere typer fornybare energikilder.

"[...SN Power skal] engasjere seg i utviklingen av andre [enn vannkraft] fornybare energiresurser i utviklingsland." (UD 2004)⁴⁴

SN Power har imidlertid lenge understreket at de utelukkende fokuserer på vannkraft. SN Power hadde per 2006 15 vannkraftprosjekter i seks ulike land. Fire av disse er småskala vannkraft med en produksjonskapasitet under 10MW, mens de resterende 11 er storskala vannkraftprosjekter. Seks av prosjektene har en installert produksjonskapasitet på mer enn 100 MW. Selskapet er altså ikke involvert i utvikling av andre typer fornybare energikilder, eller såkalte nye fornybare energikilder.

Norfund kan ikke bekrefte om bevilgningene til fornybar energi har økt etter 2002, og det er ikke synliggjort i selskapets regnskap. Gjennom bistandsmidlene har de fått et generelt tilskudd til å øke Norfunds kapitalbase. Statlige tilskudd til SN Power, går igjennom moderselskapet Norfund. SN Power søker Norfund om å støtte prosjekter hvor tilskudd er nødvendig for å dekke eller redusere tap, og Norfund innfrir midler fra sin

kapitalbase. Et like stort kapitalinnskudd kommer fra Statkraft (50-50 prosent). Sistnevnte kommer derimot ikke inn under DAC-kodingen.

1.9 Formålet med rapporten

Denne gjennomgangen vil se nærmere på norske bilaterale overføringer til energiformål i perioden 1999-2006. Et spesielt fokus vil være rettet mot sektorfordelingen i norsk energibistand; hvor mye tilfaller fornybar og ny fornybar energi? Domineres norsk energibistand av de såkalte kompetanseområdene petroleum og vannkraft? Og hvilke aktører mottar denne bistanden?

Videre vil vi se nærmere på den geografiske fordelingen av norsk energibistand. Hvor mye tilfaller Norges hovedsamarbeidsland og hvor mye tilfaller de fattigste MUL-landene? Vi spør også hvilke energikilder det satses på i disse landene, fornybare eller nye fornybare?

I diskusjonsdelen vil vi se nærmere på hvordan funnene tilsvarer politiske målsettinger, strategier og vedtak i perioden 1999-2006. Er strategiene og forpliktelsene oppfylt slik de var tiltenkt? Er norsk energibistand med på å øke utviklingslands tilgang til fornybar og ny fornybar energi? Og er den fattigdomsreducerende? Dette er noen av spørsmålene som vil drøftes i diskusjonsdelen.

Vi vil til slutt dra konklusjoner av de funn som fremkommer av gjennomgangen, og legge frem et sett konkrete anbefalinger for å bedre norsk utviklingssamarbeid på energiområdet.

2 MATERIAL OG METODE

Norsk utviklingssamarbeid kan inndeles i tre kategorier: bilateral, multi-bilateral og multilateral bistand. Til sammen utgjør bilateral og multi-bilateral bistand rundt 2/3 deler av norsk utviklingssamarbeid. Som følge av at multilateral bistand bare unntaksvis er øremerkede midler og derfor ikke faller inn under kategoriseringen som her er lagt til grunn, vil denne rapporten utelukkende behandle bilateral og multi-bilateral bistand. Når det i teksten refereres til bilateral bistand, inkluderer det også multi-bilateral bistand.

Bilateral bistand

Bevilgninger til direkte støtte med utviklingsland eller gjennom frivillige organisasjoner.

Multi-bilateral bistand

Bevilgninger kanalisert via multilaterale organisasjoner, øremerket konkrete tiltak i spesifikke landområder.

Multilateral bistand

Generell støtte til organisasjoner som er klassifisert som multilaterale etter OECD DAC. Støtten er ikke øremerket sektor eller område.

2.1 Data og arbeidsmetode

Denne rapporten er utarbeidet på bakgrunn av følgende data og informasjon:

- Statistikk materiale for *bilateral* utviklingssamarbeid (inkludert multi-bilateral bistand) gjennom Norad/UD, under perioden 1999 til 2006, med fokus på energirelaterte prosjekter (OECD DAC 230). Statistikk materialet vil utelukkende omfatte midler som er kategorisert etter OECD DAC kodingen.
- Politiske prioriteringer og strategier for norsk utviklingssamarbeid innen energi i perioden 1999 til 2006; med særlig vekt på fornybar og ny fornybar energi.
- Informasjon i form av mer detaljerte prosjektbeskrivelser, er innhentet fra Norads/UDs arkiver, fra bistandsmottaker og/eller prosjektstyrer for perioden 1999 til 2006.

- Tredjehåndsinformasjon, fra internasjonale, nasjonale og lokale aktører og organisasjoner, er innhentet for et utvalg av prosjektene innen energi, som eksempler, for å få innsikt i hvordan OECD DAC midlene har blitt disponert i perioden 1999 til 2006.

2.1.1 OECD DAC statistikk

Vi har innhentet statistikkmateriale for norsk bilateral bistand gjennom Norad/UD i perioden 1999 til 2006. Statistikken er meddelt av Norad/UD, men temagruppen har bearbeidet data for denne utredningen. Eventuelle feil/mangler i bearbeidelsesprosessen av data må følgelig tilskrives temagruppen.

Til sammen utgjorde den bilaterale og multi-bilaterale bistanden 67 prosent av samlet norsk bistand i 2006.⁴⁵ Samtlige bilaterale og multilaterale bevilgninger formidles via UD og Norad. Av dette gis en overveiende andel av bevilgningene gjennom UD, mens Norad oftest står for statistikkføringen.⁴⁶

Denne rapporten vil utelukkende behandle de bevilgninger som norske myndigheter rapporterer til utviklingskomiteen (Development Assistance Committee, DAC) i organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD).

De såkalte WEHAB-midlene er kategorisert inn under OECD DAC kodingen, og vil her behandles sammen med de andre bilaterale og multi-bilaterale bevilgningene i perioden 1999-2006.

Denne utredningen behandler norsk utviklingssamarbeid innefor OECD DAC hovedsektor "230 – Energi (Energy generation and supply)", inkludert følgende undersektorer:

- 10 – Energy policy and administrative planning
- 20 – Power generation / non-renewable resources
- 30 – Power generation / renewable resources
- 40 – Electrical transmission / distribution
- 50 – Gas distribution
- 64 – Nuclear power plants
- 65 – Hydro-electric power plants
- 66 – Geothermal energy
- 68 – Wind power
- 70 – Biomass

81 – Energy education and training

82 – Energy research

Analysen er foretatt av kategoriens som en samlet enhet, samt dens underkategorier. For en fullstendig oversikt over OECD DAC koder henvises det til Norads statistikk manual (Norad 2003)⁴⁷ eller til OECD DACs internettside.⁴⁸

DAC kategoriene er gjensidig utelukkende og organisert etter overordnede mål. Som en følge av dette kan bistandsmidler under DAC kodingen ha blitt plassert under andre hovedkategorier. Det for eksempel kunne være tilfellet når energi ikke er et overordnet mål i prosjektet, men likevel et prioritert underordnet mål. Slike bevilgninger vil ikke komme frem av vår gjennomgang.

I gjennomgangen er norsk bilateralt utviklingssamarbeid innen energi fremstilt som:

- Samlede bevilgninger innen energi (OECD DAC 230).
- Bevilgninger fordelt på ulike resultatområder innen energi, herav OECD DAC 230.10 / 20 / 30 / 40 / 50 / 64 / 65 / 66 / 68 / 70 / 81 / 82.
- Geografisk fordeling av bevilgninger, spesielt MUL-land, hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland.
- Sammenligning av norsk satsing på fornybar og ny fornybar energi, som andel av norsk energibistand og samlet norsk bistand.
- Norfund/SN Powers andel av norsk satsing på energi, og mer spesifikt fornybar energi (under OECD DAC 230.65 – Vannkraft).
- Norfund/SN Powers virksomhet i geografiske satsingsområder.

ForUMs Temagruppe for klima og energi har lagt følgende premisser til grunn for utredningen av norsk utviklingssamarbeid i perioden 1999 til 2006:

- Norad/UD klassifiserer utelukkende bilateralt (inkludert multi-bilateralt) bistand etter OECD DACs system.
- Data gjelder kun bistand formidlet via Norad/UD.
- All data er hentet fra Norad/UDs statistikkmateriale. Temagruppen har ikke trukket ut prosjekter, på grunn av eventuell feilkategorisering eller lignende.
- Samtlige tall som er presentert i absolutte verdier, er inflasjonsjustert etter konsumprisindeksen, derav omregnet til 2006-kr. Justeringen er

foretatt for å gi en mer presis sammenligning mellom år.

- Tall for samlet bilateralt (inkludert multi-bilateralt) utviklingssamarbeid er presentert som brutto, det vil si at de er ikke fratrukket avdrag på lån.
- MUL-land, 'hovedsamarbeidsland' og 'andre samarbeidsland' er her brukt for de land som offisielt holdt denne status per 27. oktober 2007.

2.1.2 Politiske strategier

Forums Temagruppe for klima og energi har som en del av denne utredningen sett nærmere på politiske målsettinger og prioriteringer innen energibistand. De politiske føringene er presentert i stortingsmeldinger, stortingsproposisjoner, strategidokumenter, handlingsplaner og utredninger med mer. Fokuset har vært rettet mot satsing på energi, hvorpå bevilgningene til fornybar og ny fornybar energi er av spesiell interesse.

Rapporten tar videre for seg internasjonale avtaler Norge har forpliktet seg til og støtter opp om, relatert til energispørsmål og satsing på fornybar energi. En generell gjennomgang av disse, for perioden 1999 til 2006, er gitt i innledningen til denne rapporten (Kapittel 1). Hvorvidt Norge har fulgt opp sine internasjonale forpliktelser og målsettinger vil omhandles i diskusjonen i Kapittel 4.

2.1.3 Prosjektinformasjon og arkivmateriale Norad/UD

Statistikkmateriale innhentet fra Norad/UD inneholder begrenset informasjon om de enkelte prosjekter og tiltak. Foruten kategorisering i underkategorier, inneholder statistikken over de ulike bevilgningene en kort beskrivelse over prosjektets formål. Det er i mange tilfeller vanskelig, og i noen tilfeller umulig å stedfeste til hvilke formål midlene er brukt, og hvorvidt kategoriseringen er i henhold til tiltakenes reelle innhold. Det vil til eksempel i tilfeller være vanskelig å vurdere hvorvidt bevilgningene er anvendt til ikke-fornybar energi eller til fornybar energi.

En gjennomgang av vannrelatert utviklingssamarbeid, utarbeidet av ForUMs Temagruppe for ferskvann, fra 2005, fant ingen tilfeller av feilkategorisering i DAC kodingen.⁴⁹ En tilsvarende undersøkelse av mulige feilkategoriseringer vil ikke bli foretatt her. Forekomster av feilkategorisering kan derfor ikke utelukkes, men vurderes som en uvesentlig del av datamaterialet.

Tilsvarende har det, innenfor tids- og kostnadsrammen for denne utredningen, heller ikke vært mulig å vurdere de prosjektene som faller utenfor OECD DAC hovedsektor 230. Som tidligere antydnet kan det forekomme at noen av disse burde vært klassifisert som prosjekter innenfor norsk energirettet utviklingssamarbeid, men likevel klassifisert etter et annet overordnet mål. I tråd med lignende utredninger, antas det at en marginal andel av bilaterale energiprojekter vil falle utenfor hovedsektoren.⁵⁰ Følgelig vil en eventuell ekskludering av disse tallene ha liten eller ingen betydning for de analyser og konklusjoner som kommer frem i denne utredningen.

Det har innenfor rammene av denne utredningen, ikke vært mulig å innhente detaljert informasjon om kvaliteten på tiltakene, eller hvorvidt prosjektene fører til oppnåelse av tiltakenes hovedmålsetting. Det vil imidlertid gis en kort vurdering av Norfund/SN Powers aktiviteter i perioden 2002-2006.

2.2 Usikkerhet og metode problemer

Datamaterialet som er analysert i denne rapporten er utelukkende materiale meddelt av Norad/UDs statistikkdivisjon. Det er knyttet flere usikkerhetsmomenter til ulike deler av tallmaterialet.

Som tidligere nevnt er OECD DAC kategoriseringen gjensidig utelukkende. Svært mange prosjekter har flere overordnede hovedmålsettinger, og vil følgelig være vanskelige å plassere. I slike tilfeller vil det måtte foretas skjønnsmessige vurderinger til hvilken DAC undergruppe et prosjekt skal tilhøre. En slik problemstillingen vil også være gjeldende når Norad, og til dels UD kategoriserer sine bistandsprosjekter innenfor OECD DAC systemet. Kategoriseringen gjennomføres av personer som er involvert i norsk utviklingssamarbeid, uten at disse nødvendigvis tolker kriteriene for kategoriene på samme måte. Her vil også formålet med utarbeidelsen av statistikken, og i hvilken grad det passer til formålet med analysen for de som anvender statistikken, kunne spille inn. I denne gjennomgangen vil spørsmålet være hvorvidt et prosjekt er kategorisert riktig innen for hovedsektor 230 – energi, eller en av de 12 undersektorene (OECD DAC 230.10 / 20 / 30 / 40 / 50 / 64 / 65 / 66 / 68 / 70 / 81 / 82). Det vil være et antall bevilgninger som, til tross for å være statistikkført innenfor en annen kategori enn 230 – energi, faktisk har gått til energitiltak.⁵¹ En viss underrapportering vil altså forekomme.

Bistandsmidlene som faller inn under OECD DAC kategoriseringen innbefatter kun bilaterale og multi-bilaterale bevilgninger. Disse utgjør rundt to tredjedeler av Norges samlede bistandsmidler, mens den siste tredjedelen tilfaller multilaterale prosjekter og administrasjon.⁵² Hvor stor del av de multilaterale midlene som brukes til energiformål er uvisst. Disse er som regel ikke øremerkede. Ettersom bilaterale og multi-bilaterale bevilgninger utgjør en overveiende andel av norsk utviklingssamarbeid vil denne gjennomgang være en god indikator på hvordan norsk oppfølging av energiområdet (fornybar, så vel om ikke-fornybar) i norsk utviklingssamarbeid fungerer.

3 RESULTATER

I sterk kontrast til politiske strategier, målsettinger og vedtak, sank andelen av norsk energibistand som gikk til fornybare energikilder i perioden 1999-2006. Bevilgningene til denne sektoren har økt i absolutte tall, men veksten i samlet bistand har vært sterkere og gjør at den relative andelen synker.

Samtidig brytes norske myndigheters forpliktelser om å prioritere de fattige i de fattigste landene. Denne gjennomgangen viser en motsatt trend, siden 2004 har de fattiges andel falt betraktelig. Som et supplement til dette viser nylige evalueringer av norsk bistand at norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren ikke har kommet de fattige til gode, i tråd med Norad/UDs målsetting.⁵³ Hovedfunnene i denne gjennomgangen kan kort summeres slik:

- ✓ Marginal satsing på energi i bilateral bistand. Knappe 5,3 prosent av den bilaterale bistanden i 2006 gikk til energiformål.
- ✓ Lite til 'nye fornybare' energikilder. Solenergi, vindkraft og biomasse mottok til sammen under 1 prosent av Norges bilaterale energibistand.
- ✓ Stadig mindre energi til de fattigste. MUL-landenes andel av norsk energibistand falt fra 55 prosent i 2004 til 21 prosent i 2006. Tilsvarende falt

hovedsamarbeidslandenes andel fra 50 til 6 prosent i samme periode.

- ✓ MUL-landene mottok 2 prosent av norsk energibistand til 'nye fornybare' energikilder i 2006. Hovedsamarbeidslandene fikk ingenting.
- ✓ Monopolisering av energibistanden. 38 prosent av energibistanden i 2006 gikk til ett selskap: SN Power.

3.1 Fordeling av bistand

Norge gav totalt 19 milliarder kroner i utviklingssamarbeid i 2006 (Tabell 1). Av dette utgjorde bilaterale bevilgninger den største posten, med 45 prosent. Bilateral og Multi-bilateral bistand utgjorde til sammen 67 prosent av den samlede bistanden Norge gav til utviklingsland dette året.

I underkant av 28 prosent, til sammen 5,3 milliarder kroner, tilfalt multilaterale prosjekter i 2006. En del av dette gikk til energiltak i regi av multilaterale institusjoner, men ettersom midlene ikke er øremerkede, eller er kategorisert under OECD DAC, vil de ikke behandles videre her.

Tabell 1. Total norsk bistand fordelt på bistandstype i 2006.⁵⁴

Type bistand	NOK 1000	Prosent
Bilateral	8 487 754	44,8 prosent
Multi-bilateral	4 141 461	21,9 prosent
Multilateral	5 268 045	27,8 prosent
Administrasjon	1 052 655	5,6 prosent
Total	18 949 915	100 prosent

3.2 Energi i bistand, perioden 1999-2006

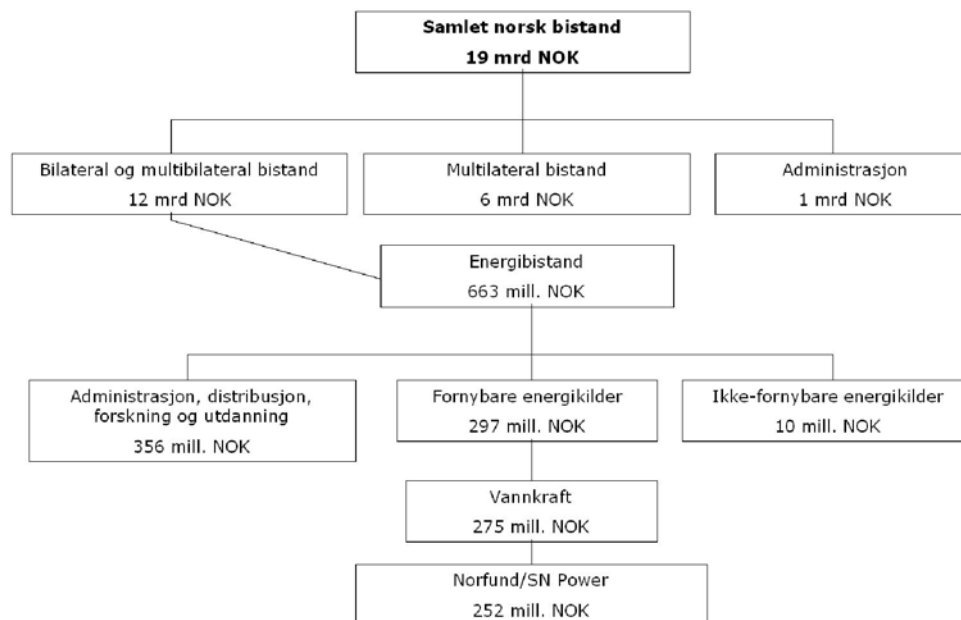
- ✓ 5,3 prosent av bilateral og multi-bilateral bistand gikk til energiformål i 2006.

Av en samlet bilateral og multi-bilateral bistand på 12,6 milliarder kroner, gikk 668 millioner kroner til energi (OECD DAC kode 230), i 2006. Det var den største årlige bevilgningen i perioden 1999-2006, og utgjorde en oppgang på 6 prosent, eller 35 millioner kroner, fra 2005. Til sammenligning utgjorde

bevilgningene for perioden 1999-2004 i snitt på 430 millioner norske kroner, omregnet til 2006-kroner (Figur 1). Det var en særlig oppgang i disse bevilgningene fra 2004 til 2005, hvor støtten steg med 38 prosent. Siden 2005 har satsingen på energi i bistand lagt på over 600 millioner kroner. Samlet bilateralt og multi-bilateralt utviklingssamarbeid innen energisektoren beløp seg til 3,9 milliarder kroner i perioden 1999-2006.

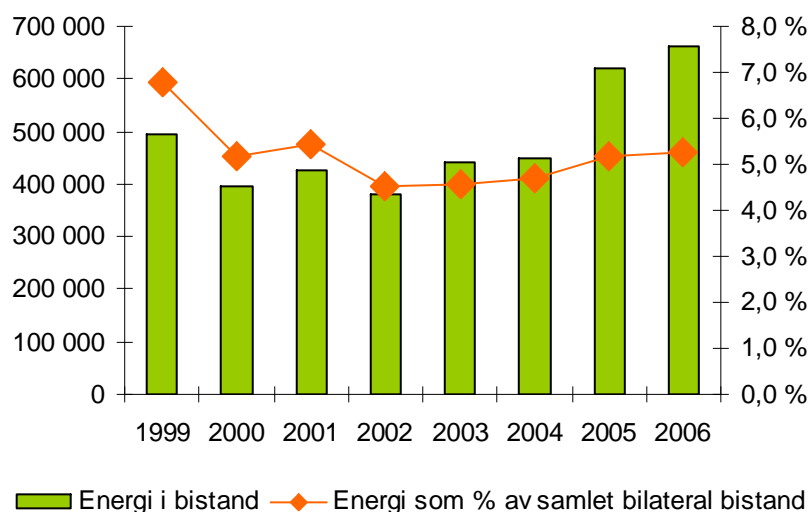
Figur 1. Oversikt over norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren i 2006.

Satsingen på energi i bistand utgjorde knappe 5,3 prosent av Norges totale bilaterale bistand i 2006 (Figur 2). Den samlede norske bistanden har økt hvert år i perioden 1999-2006, med unntak av 2004 da den sank marginalt. Samtidig har en mindre andel av den bilaterale bistanden tilfalt energiformål. Sammenligner man bevilgningene til energi i bistand (DAC 230) med den samlede bilaterale bistanden,

sank andelen fra henholdsvis 7 til 5 prosent, i perioden 1999 til 2006. Det til tross for en marginal oppgang mellom 2002 og 2006. Den samlede bistanden var i 1999 på 7,3 milliarder kroner. I snitt har 5,2 prosent av den samlede bistanden blitt gitt til energiformål i perioden 1999-2006.

Figur 2. Norsk bilateral bistand til energi (DAC 230), i perioden 1999-2006. Kolonne representerer 1000 absolutte 2006-kroner^b, mens linje representerer relativ andel av samlet bilateral energibistand.

^b Tallene er inflasjonsjustert av forfatter etter SSBs konsumprisindeks; <http://www.ssb.no/kpi/kpiregn.html>

3.3 Fordeling på resultatområder

- ✓ 42 prosent av norsk energibistand gikk til fornybare energikilder i 2006.
- ✓ Av dette gikk 93 prosent til vannkraft samme år.

Det ble bevilget til sammen 356 millioner kroner til administrasjon, distribusjon, utdanning og forskning i 2006 (Tabell 2). Til sammenligning gikk 297 millioner kroner direkte til fornybare energiformål samme år. Rundt 10 millioner kroner gikk til ikke-fornybare prosjekter.

Som beskrevet i kapittel 2 finnes det 14 undersektorer innenfor DAC kategori 230 -

Kategori	OECD DAC kode	Sektor	Bistand 2006 (1000 NOK)
Planlegging, utdanning, forskning og distribusjon	230.10	Administrasjon	116 330
	230.40	Distribusjon	204 879
	230.81	Utdanning	33 377
	230.82	Forskning	2 057
Fornybar energi	230.30	Kraft produksjon ^c	16 204
	230.65	Vannkraft	275 647
	230.66	Geotermisk energi	
	230.67	Solenergi	2 196
	230.68	Vindkraft	
	230.70	Biomasse	3 150
Ikke fornybar energi	230.20	Kraft produksjon ^d	110
	230.50	Gass distribusjon	
	230.61	Oljekraftverk	188
	230.62	Gasskraftverk	325
	230.63	Kullkraftverk	
	230.64	Kjernekraftverk	9 756

Tabell 2. Norsk bilateral bistand til energiformål (DAC 230), i 1000 NOK, i 2006, fordelt på resultatområder.

^c Kraft produksjon, fornybare energikilder

^d Kraft produksjon ikke fornybare energikilder

Energi. Tabell 1 viser en oversikt over samlede energibevilgninger til de ulike resultatområdene innen for tre samlekategorier: 1. Utdanning, distribusjon, forskning og administrasjon (henholdsvis DAC 230.10, -40, -81 og -82), 2. Fornybar energi (DAC 230.30 kraft produksjon fornybar energi; vannkraft, -65; geotermisk energi, -66; solenergi, -67; vindkraft, -68; og biomasse, -70), 3. Ikke fornybar energi (DAC 230.20, kraftproduksjon ikke fornybar energi; -50, gass distribusjon; -61, oljekraftverk; -62, gasskraftverk; -63, kullkraftverk; og -64, kjernekraftverk). En mer detaljert oversikt over bevilgninger til de ulike undersektorene av DAC 230 – energi er gitt i Tabell 2.

I snitt ble det gitt 440 millioner kroner årlig til utdanning, forskning, distribusjon og administrasjon i perioden 1999-2006. Som nevnt i metodekapitlet er det vanskelig å vurdere til hvilke formål disse bevilgningene anvendt, for eksempel om de er tildelt fornybare eller ikke-fornybare energiprojekter. På bakgrunn av korte prosjektbeskrivelser inneholder bare et fåtall av prosjektene nok opplysninger til å kunne klassifisere prosjektet. Denne gjennomgangen vil følgelig i all hovedsak behandle direkte bevilgninger under samlekategoriene fornybar energi og ikke-fornybar energi.

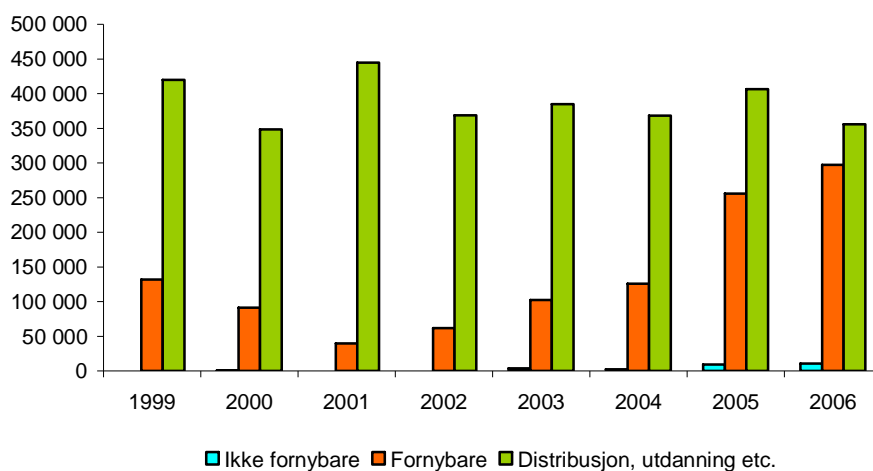
Samtidig som bevilgningene til utdanning, distribusjon, forskning og administrasjon har falt marginalt (13 prosent fra 2005), har støtten til samlekategorien fornybare energikilder økt betydelig; fra beskjedne 40 millioner kroner i 2001, til 297 millioner kroner i 2006 (Figur 3). Fornybare energikilder har steget uavbrutt siden 2001. I snitt for perioden 1999-2006 utgjorde fornybare energikilder 21 prosent av samlet bilateral bistand.

Målt opp mot den totale bilaterale bistanden (samtlige DAC sektorer) gikk knappe 2,4 prosent direkte til fornybar energi i 2006.^e Det er opp fra en andel på 0,1 prosent i 2003. Snittet for hele perioden 1999-2006 er 1,3 prosent av total bilateral bistand. Sett i forhold til samlet energibistand gikk 42 prosent til fornybar energibistand i 2006, mot bare 2,4 prosent i 2003. Snittet for perioden 1999-2006 var 26 prosent.

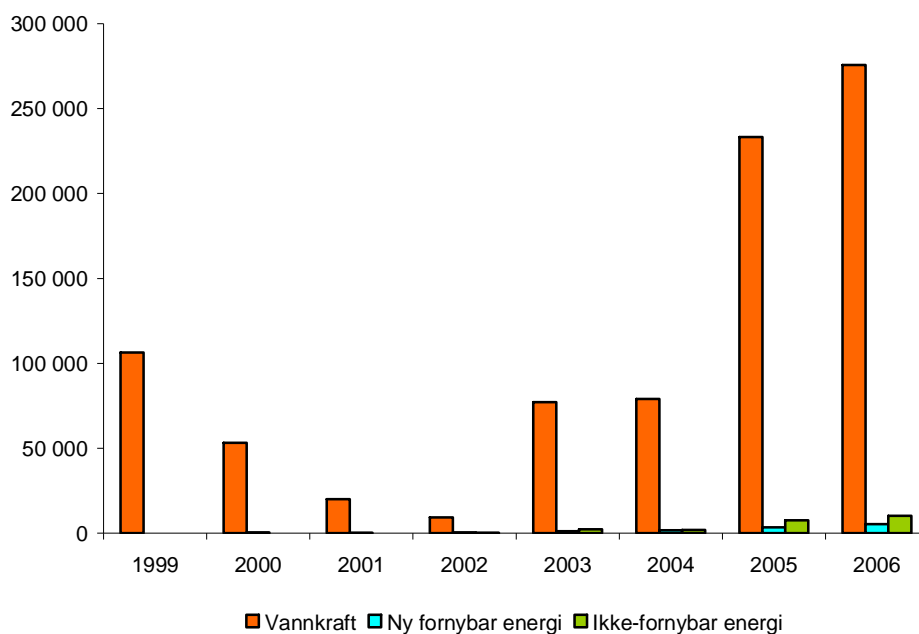
^e Undersektorene utdanning, forskning, distribusjon og administrasjon er her utelatt, ettersom det ikke kan fastslås til hvilke formål disse bevilgningene er tildelt.

Figur 3. Norsk bilateral bistand til energi i bistand (DAC 230), i perioden 1999-2006, fordelt på resultatområder. Alle tall i 1000 faste 2006-kroner^f.

Figur 4. Norsk bilateral bistand til energi i bistand (DAC 230), i perioden 1999-2006, innen vannkraft, ny fornybar energi, og ikke-fornybar energi (olje, gass og kjernekraft). Kategoriene distribusjon, administrasjon, utdanning og forskning er her utelatt. Alle tall i 1000 faste 2006-kroner^g.

^f Tallene er inflasjonsjustert av forfatter etter SSBs konsumprisindeks; <http://www.ssb.no/kpi/kpiregn.html>

^g Tallene er inflasjonsjustert av forfatter etter SSBs konsumprisindeks; <http://www.ssb.no/kpi/kpiregn.html>

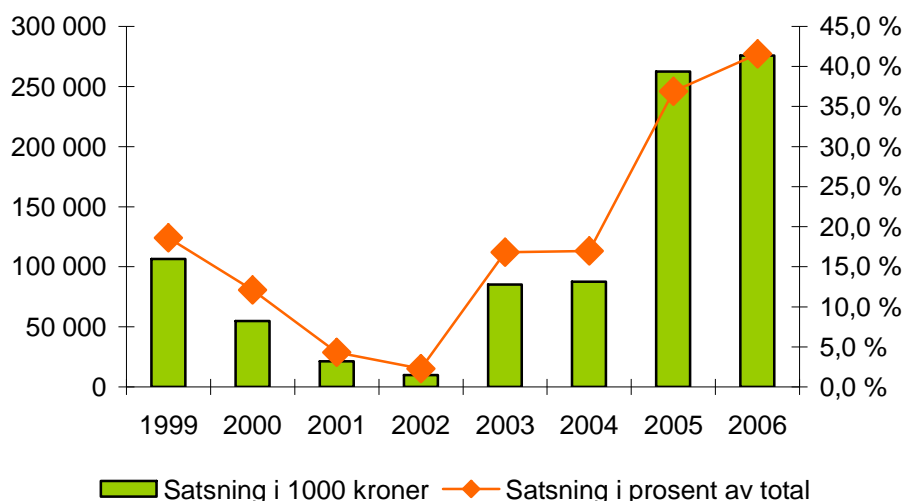
Figur 4 gir en oversikt over fordelingen av bistand til vannkraft, ny fornybar og ikke fornybar energi.

3.3.1 Vannkraft

Vannkraft (DAC 230.65) utgjorde 276 millioner kroner av Norges bilaterale utviklingssamarbeid i 2006 (Figur 5). Det utgjorde 42 prosent av utviklingssamarbeidet innen energi (DAC 230) dette året. En stadig større del av Norges bevilgninger til fornybare energikilder i utviklingsland handler om vannkraft. Snittet for hele perioden 1999-2006

var på 22 prosent. Det skyldes en kraftig økning i satsingen på vannkraft de siste årene. Bare mellom 2004 og 2005 ble de bilaterale bevilgningene til vannkraft tredoblet. En overveiende del av disse midlene går til selskapene Norfund og SN Power. De to selskapene vil behandles i detalj senere i dette dokumentet. Sett i forhold til samlet bilateral bistand (samtlige DAC koder) utgjorde bevilgningene til vannkraft marginale 2,2 prosent av norsk utviklingssamarbeid. Vannkraft mottok derimot 42 prosent av de totale bilaterale energibevilgningene.

Figur 5. Norsk bilateral bistand til vannkraft (DAC 230.65), i perioden 1999-2006. Kolonne representerer tusen absolutte 2006-kroner, mens linje representerer relativ andel av samlet bilateral energibistand.

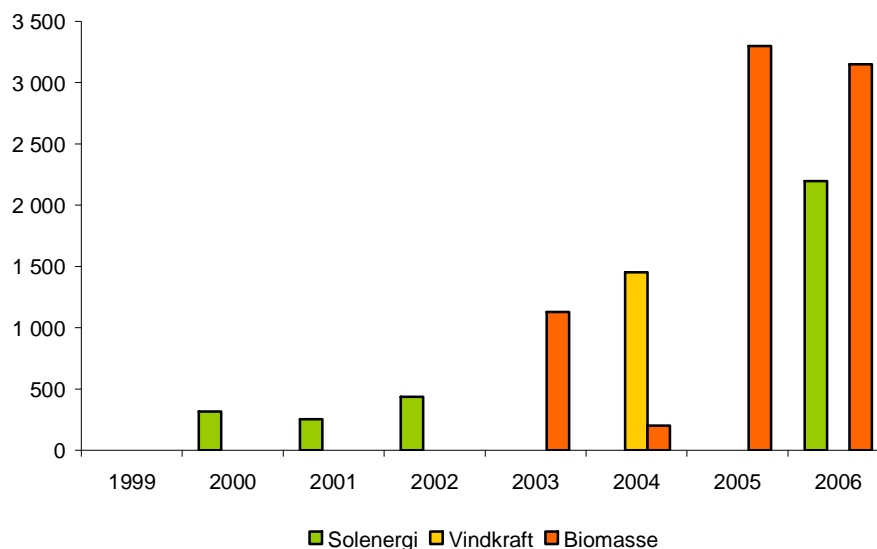
De desidert største bevilgningene som er bevilget til vannkraftsektoren – også innen samtlige DAC 230 undersektorer – er støtte som ble gitt til to ulike SN Power prosjekter i 2005 og 2006. I overkant av 191 millioner kroner, eller 84 prosent av vannkraftbistanden, og 31 prosent av samlet energibistand, ble tildelt SN Power i 2005. I følge prosjektbeskrivelsen er midlene brukt globalt, det vil si til ulike prosjekter i ulike land. Utviklingssamarbeidet som gis via bilateral bistand til SN Power, går først inn i Norfunds kapitalbase, for deretter å injiseres i SN Powers kapitalbase. Et annet SN Power prosjekt som er lokalisert i Peru, mottok 252 millioner kroner i 2006. Det utgjorde 92 prosent av vannkraft bevilgningene det året, og 38 prosent av samlede energibevilgninger.

3.3.2 Sol, vind og biomasse

Satsingen på 'nye fornybare' energikilder, nemlig sol, vind og biomasse (DAC 230.67, -68 og -70), har vært marginal de siste syv årene (Figur 6). Bevilgningene til disse sektorene har steget fra noen få hundretusen kroner i 2000, til 5,4 millioner kroner i 2006. Til sammenligning var bevilgningene til hele energisektoren i bistanden (DAC-230) på 663 millioner kroner samme år. Satsingen på ny-fornybar energi utgjorde med andre ord 0,8 prosent av Norges utviklingssamarbeid innenfor energi (DAC 230), eller usynlige 0,4 promille av samlet norsk bilateral bistand.

Figur 6. Norsk bilateral bistand til solenergi, vindkraft og biomasse (henholdsvis DAC 230.67, -68 og -70), i perioden 1999-2006. Kolonne representerer 1000 absolutte 2006-kroner.

3.3.2.1 Solenergi

Bevilgninger til solenergi var små i perioden 1999-2006 (Figur 6). Mellom 2003 og 2005 ble det ikke bevilget bistand til solenergi overhodet, mens det ble gitt rundt en million kroner i perioden 2000-2002. I 2006 steg disse overføringene til 2,2 millioner kroner. De samlede bevilgningene for hele perioden 1999-2006 var på 3,2 millioner kroner. Det utgjør 0,8 promille av norsk bilateral energibistand (DAC 230), eller 0,04 promille av samlet norsk bilateral bistand (samtlige DAC sektorer), for hele perioden.

3.3.2.2 Vindkraft

Satsingen på vindkraft i perioden 1999-2006 har på lik linje med solenergi vært bagatellmessig (Figur 6). Bare ett år har det blitt bevilget penger til vindkraft i denne perioden. Det var 1,4 millioner kroner som ble tildelt et vindkraftprosjekt i Makedonia i 2004. Verken før eller siden har det vært bevilget penger spesifikt for vindkraft. Sammenlignet med samlet norsk bilateral energibistand (DAC 230), utgjorde vindkraft 0,4 promille, og 0,02 promille av samlet norsk bilateral bistand (samtlige DAC sektorer).

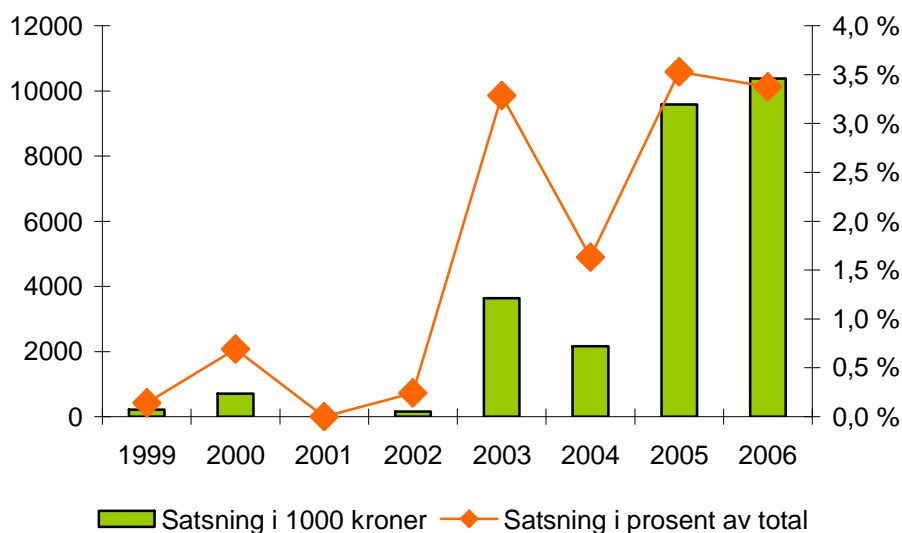
3.3.2.3 Biomasse

Ytterligere 7,8 millioner kroner har gjennom norsk bilateralt utviklingssamarbeid blitt tildelt biomasseprosjekter (Figur 6). Bevilgningene til biomasse har økt i perioden, fra 1,1 millioner kroner i 2003 til 3,2 millioner kroner i 2006. I perioden 1999-2002 ble det ikke bevilget midler til biomasseprosjekter. Biomasse er det området foruten vannkraft den energisektoren som har mottatt mest penger i perioden 1999-2006.

3.3.3 Ikke-fornybare energikilder

Som antydnet i Figur 3 har bevilgningen til ikke-fornybare prosjekter steget de siste årene. I 2006 var utviklingsstøtten innen disse sektorene på 10,3 millioner kroner (Figur 7). Den absolutte verdien er liten sammenlignet med de to andre samlekategoriene. Det skal likevel tillegges at andelen er økende, og utgjorde 3,4 prosent i 2006, sammenlignet med 0,1 prosent i 1999 (Figur 6). Sammenligner man satsingene på ikke-fornybar energi opp mot den totale bilaterale bistanden i 2006, utgjorde den en uanselig liten del på 0,08 prosent.

Figur 7. Norsk bilateral bistand bevilget til ikke-fornybar energi prosjekter, i perioden 1999-2006. Kolonne representerer 1000 absolutte 2006-kroner, mens linje representerer relativ andel av samlet bilateral energibistand.

Nærmere 10 millioner, eller 94 prosent av midlene som ble gitt til ikke-fornybare energiprojekter, gikk til satsing på kjernekraftverk i 2006. Sett over perioden 1999-2006 har 96 prosent av bevilgningene til ikke-fornybare energikilder gått til denne undersektoren.

Av de kjernekraftprosjektene som mottok norske bistandsmidler i 2005 og 2006 var to av bevilgningene til helseprosjekter i regi av det Internasjonale Atomenergibyrået (IAEA), mens de resterende fire er definert som småskala vannkraftprosjekter i Aserbajdsjan og Georgia, under ledelse av FNs utviklingsprogram (UNDP).

3.4 Fordeling på region og land

- ✓ MUL-landene mottok 21 prosent av samlet norsk energibistand i 2006, mot 55 prosent i 2004, mens hovedsamarbeidslandene mottok 6 prosent i 2006, mot 50 prosent i 2004.
- ✓ MUL-landene mottok ubetydelige 2 prosent av norsk utviklingsstøtte til nye fornybare energikilder i 2006, mens hovedsamarbeidslandene ikke mottok noe støtte til disse energikildene.

Per 1 januar 2002 har Norge hatt utviklingssamarbeid med de fem afrikanske landene Tanzania, Mosambik, Uganda, Zambia og Malawi, og de to asiatiske landene Bangladesh og Nepal. Samtlige av disse inngår som Norges hovedsamarbeidsland. De er definert som 'lav inntekts land' (low income countries) i internasjonal statistikk, og som

'minst utviklede land' (MUL) av FNs utviklingsprogram (UNDP).⁵⁵ Foruten disse har Norge et bistandssamarbeid med ni andre afrikanske land, åtte asiatiske, og to mellomamerikanske land, så kalte 'andre samarbeidsland'. Blant de afrikanske landene under denne kategorien er samtlige MUL-land, med unntak av Kenya, Nigeria og Sør-Afrika. Av de asiatiske og mellomamerikanske landene faller derimot bare ett av ti land inn under denne kategorien: Afghanistan.⁵⁶

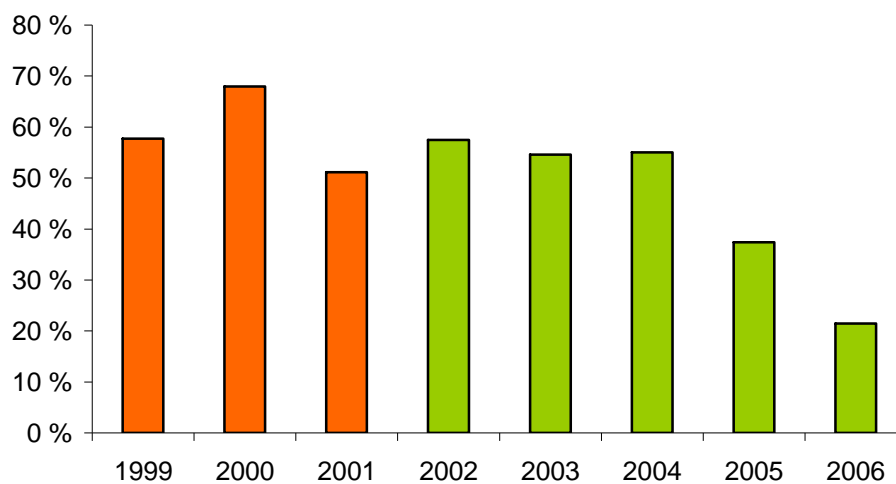
Vi vil her redegjøre for den geografiske disponeringen av norsk utviklingssamarbeid innen energi sektoren i perioden 1999-2006.

3.4.1 Samlet bilateral energibistand, DAC 230

MUL-landene, Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland har i en årrekke vært uttalte satsingsområder for norsk utviklingssamarbeid. Vi vil nedenfor se nærmere på de geografiske prioriteringer som er underliggende for samlet norsk energibistand i perioden 1999-2006.

MUL-landene er og har vært et satsingsområde for norsk bistand generelt, og norsk energibistand spesielt siden 2002. Andelen av energibistanden som tilfalt MUL-landene har likevel falt betydelig i perioden 1999-2006 (Figur 8). Det skal her understrekes at definisjonen av MUL-land endres jevnlig, og at enkelte av de landene som per 1. januar 2007 var definert som MUL-land, ikke har vært det hele perioden 1999-2006. De fleste landene har imidlertid vært regnet som MUL-land siden 1999.

Figur 8. MUL-lands^h andel (prosent) av samlet norsk bilateral energibistand (DAC 230), i perioden 1999-2006.⁵⁷ Grønne stolper representerer land definert som hovedsamarbeidsland per 1. januar 2002. Andel i perioden 1999-2001 (oransje) er tatt med som sammenligningsgrunnlag.

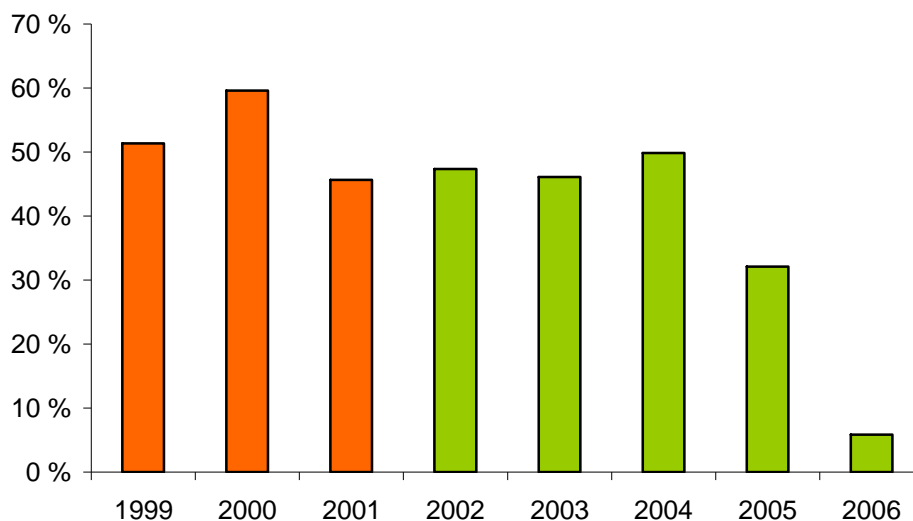

^h Defineres av UNDP som land med: 1. maksimal \$900 BNP per innbygger, 2. lav grad av "menneskelig utvikling", basert på diverse samfunnsindikatorer, 3. økonomisk sårbarhet, basert på en "sårbarhets"-indeks, 4. innbyggertall under 75 millioner.

Fra å ha utgjort en andel på mellom 50 og 70 prosent i perioden 1999-2004 faller også denne andelen fra 55 prosent i 2004 til 21 prosent i 2006. I absolutte 2006-kroner utgjør dette et fall fra 237 til 142 millioner kroner. Det representerer en synkende andel av norsk

utviklingssamarbeid til MUL-landene, og indikerer samtidig en redusert andel til Afrika sør for Sahara. En svært overveiende andel av MUL-landene befinner seg nettopp i denne regionen.

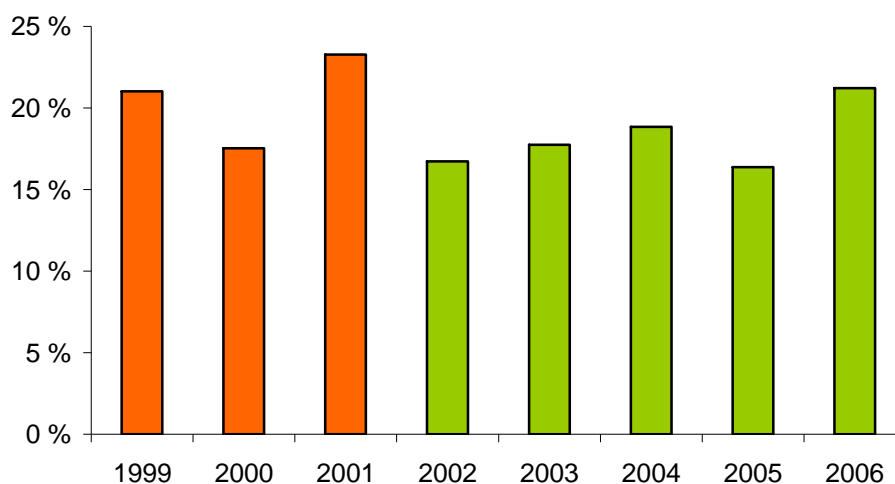
Figur 9. Hovedsamarbeidslands andel (prosent) av samlet norsk bilateral energibistand (DAC 230), i perioden 1999-2006.⁵⁸ Grønne stolper representerer land definert som hovedsamarbeidsland per 1. januar 2002. Andel i perioden 1999-2001 (oransje) er tatt med som sammenligningsgrunnlag.

Hovedsamarbeidslandene mottok i snitt halvparten av norske bilaterale bevilgninger til energi, i perioden 1999-2004 (Figur 9). Fra 2004 til 2006 falt derimot denne andelen drastisk, fra 50 prosent i 2004 til 6 prosent i 2006. Da 5 av 7 hovedsamarbeidsland er afrikanske indikerer dette at mindre støtte

tilfaller Afrika sør for Sahara. Ettersom den absolutte satsingen har steget i denne perioden, skyldes fallet at en langt større andel av det bilaterale energisamarbeidet, går til andre land enn hovedsamarbeidslandene.

Figur 10. Andre samarbeidslands andel (prosent) av samlet norsk bilateral energibistand (DAC 230), i perioden 1999-2006.⁵⁹ Grønne stolper representerer land definert som andre samarbeidsland per 1. januar 2002. Andel i perioden 1999-2001 (oransje) er tatt med av komparative hensyn.

Ser man på andre samarbeidsland er situasjonen noe annerledes (Figur 10).

Andelen til disse landene har lagt rundt 20 prosent for hele perioden fra 1999-2006. En

overveiende andel (6 av 9) av de afrikanske landene under denne kategorien er MUL-land, mens bare ett av de asiatiske landene er det. Ettersom MUL andelen går ned og andelen av 'andre samarbeidsland' har holdt seg relativt stabil, indikerer det en forskyvning av bistandsmidler fra Afrikanske samarbeidsland til asiatiske og mellomamerikanske land.

3.4.2 Fornybar og ny fornybar energi

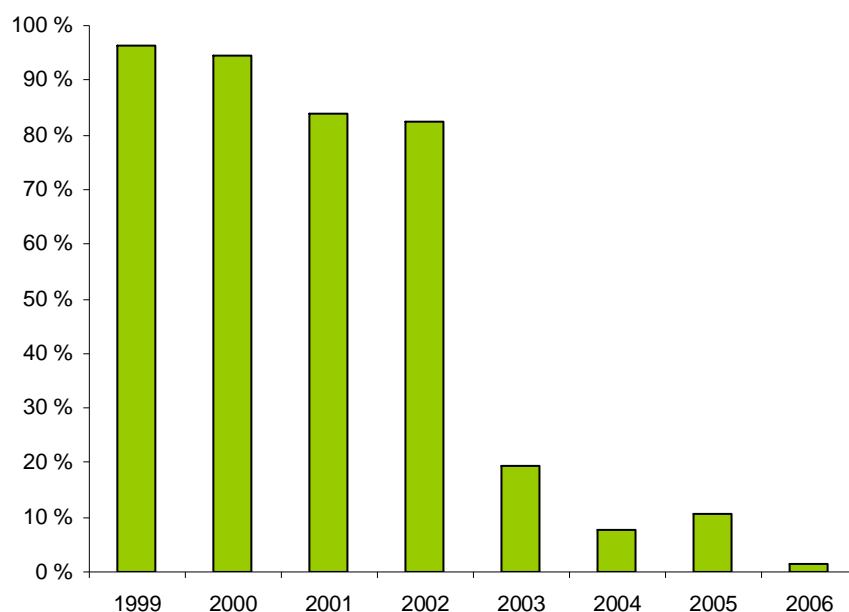
Som beskrevet i innledningen opereres det med to kategorier av ren energi: fornybar og ny-fornybar energi. Det første refererer i hovedsak til vannkraft (DAC 230.65), mens ny-fornybar energi inkluderer energiformene geotermisk kraft, solenergi, vindkraft og biomasse (henholdsvis DAC 230.66, -67, -68 og -70). Som belyst ovenfor utgjør sistnevnte samlekategori en minimal andel av Norges utviklingssamarbeid innen energi, mens vannkraft mottok nærmere 42 prosent av Norges bilaterale energibistand. Vi vil her redegjøre for den geografiske prioriteringen

innenfor de to kategoriene fornybar (vannkraft) og ny fornybar energi.

3.4.2.1 Vannkraft

Samtidig som norsk satsing på vannkraft gjennom bilateral bistand øker, har bevilgningene til vannkraftprosjekter i MUL-land falt betydelig. I 2006 gikk bare 2 prosent, eller 4,4 millioner kroner, av en sterkt økende vannkraftsektor til verdens fattigste land (Figur 11). Fra en gjennomsnittlig andel av bilateral vannkraftbistand (DAC 230.65) på 90 prosent, i perioden 1999-2002, falt MUL-landenes andel til 10 prosent i snitt i perioden 2003-2006. En stor del av nedgangen kan forklares av at stadig mer av bevilgningene innen vannkraftsektoren har tilfalt SN Power. Selskapet ble etablert i 2002 og har siden oppstart blitt den desidert største mottakeren av norsk bilateral vannkraftbistand. Selskapets rolle i norsk utviklingssamarbeid på energiområdet vil utredes mer inngående nedenfor.

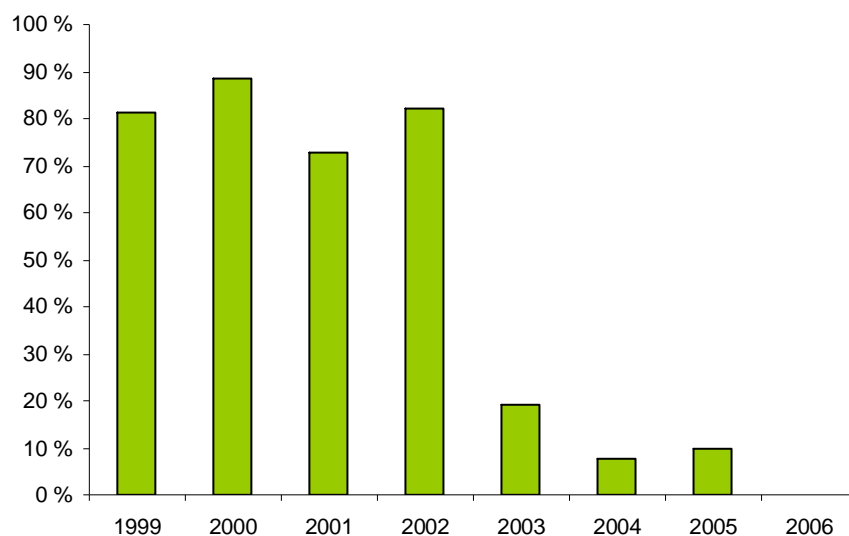
Figur 11. MUL-lands andel (prosent) av samlet norsk bilateralt utviklingssamarbeid innen vannkraft (DAC 230.65), i perioden 1999-2006.⁶⁰

På lik linje har bevilgningene til vannkraftprosjekter i Norges hovedsamarbeidsland falt betraktelig (Figur 12). Av den bilaterale støtten som gikk til utviklingsprosjekter innen vannkraft i perioden 1999-2002, tilfalt i snitt 81 prosent

hovedsamarbeidslandene. Fra 2002 til 2006 falt imidlertid bevilgningene til vannkraftprosjekter i disse landene dramatisk, fra 82 prosent til null.

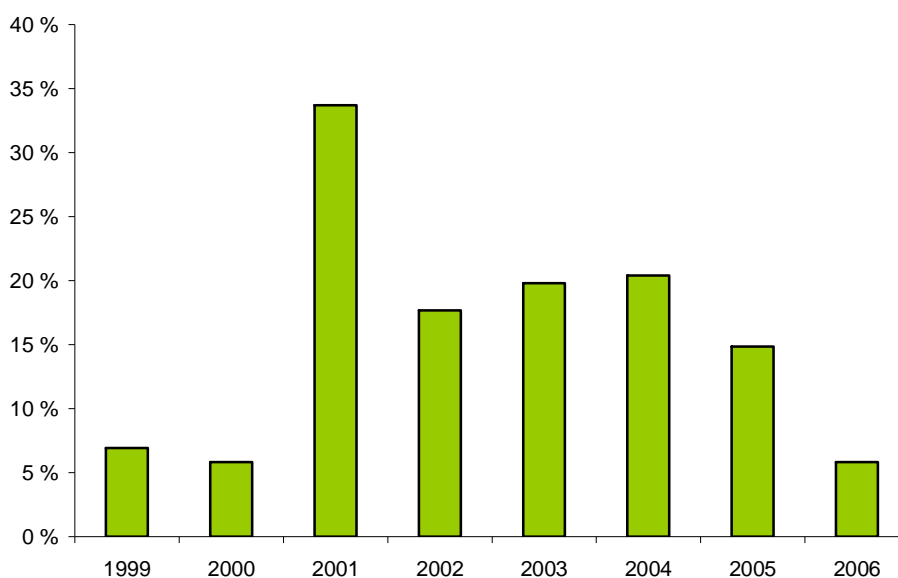
Figur 12. Hovedsamarbeidslands andel (prosent) av samlet norsk bilateralt utviklingssamarbeid innen vannkraft (DAC 230.65), i perioden 1999-2006.⁶¹

Ser vi nærmere på andre samarbeidsland, har disse bevilgningene hatt en noe annerledes utvikling (Figur 13). Fra et "toppår" i 2001 da rundt 35 prosent av Norges bilaterale vannbistand tilfalt 'andre samarbeidsland', gikk knappe 6 prosent til disse landene i 2006. Til

sammenligning var den gjennomsnittlig andelen på 18 prosent i perioden 2002-2005.

Figur 13. Andre samarbeidslands andel (prosent) av samlet norsk bilateralt utviklingssamarbeid innen vannkraft (DAC 230.65), i perioden 1999-2006.⁶²

3.4.2.2 Ny-fornybar energi

Prosjekter innen nye-fornybare energikilder, vannkraft, vindkraft, biomasse og geotermisk kraft (henholdsvis DAC 230.66, -67, -68 og – 70), mottar en liten andel av norske bistandsmidler innen energi (DAC 230). Det ble bevilget 55.000 kroner til geotermisk energi (DAC 230.66), 3,2 millioner kroner til solenergi (DAC 230.67), 1,5 millioner kroner til vindkraft (DAC 230.68) og 7,8 millioner kroner til biomasseprosjekter (DAC 230.70) i perioden 1999-2006. Av dette tilfalt ingenting Norges hovedsamarbeidsland.

'Andre samarbeidsland' mottok heller ikke stort, 1,7 millioner kroner av totalt 3,1 millioner kroner til solenergi (DAC 230.67) i norsk bilateralt utviklingssamarbeid.ⁱ Til tross for et ubetydelig beløp, utgjorde støtten til solenergi i 'andre samarbeidsland' en relativt stor andel, nærmere 59 prosent, av de bilaterale bevilgningene. Støtten ble bevilget til et prosjekt i Sør Afrika i 2002 og til et prosjekt i Afghanistan i 2006. Sri Lanka var det eneste landet blant 'andre samarbeidsland' som mottok støtte til biomasseprosjekter (DAC 230.70). Bevilgningene ble gitt i 2004 og 2005 og utgjorde 8 prosent, eller 350.000 kroner, av samlet norsk bilateral bistand til denne energiformen.

Til MUL-landene ble det i bilateral ny-fornybar energibistand utelukkende bevilget midler til solenergisektoren (DAC 230.67) i perioden 1999-2006. To prosjekter mottok støtte, begge i 2006, i Togo og Afghanistan, med henholdsvis 156.000 og 1,7 millioner kroner. Sett i forhold til samlede bevilgninger på 3,1 millioner kroner utgjorde støtten til disse landene 62 prosent av dette.

3.5 Norfund, SN Power og vannkraft

- ✓ 38 prosent av norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren gikk til selskapet SN Power.
- ✓ 191 millioner ble gitt til et uspesifisert formål i 2005, merket "globale midler".

Vannkraft (DAC 230.65) er den enkelte undersektoren som mottok mest støtte i 2006, på til sammen 276 millioner kroner. Norsk utviklingssamarbeid til vannkraft har økt årlig siden 2002, da den var på 9,2 millioner kroner, eller 2,3 prosent av den samlede bilaterale energibistanden (DAC 230) dette året.

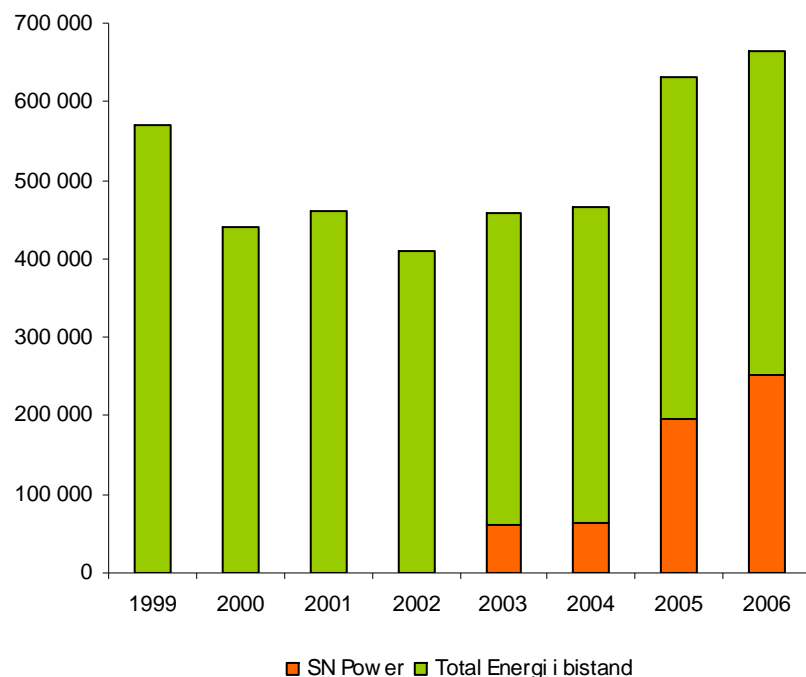

ⁱ Et beløp på 213.000 kroner fra 2002 er her utelatt, ettersom det i Norad/UDs statistikk ikke er spesifisert til hvilket land eller prosjekt i Asia midlene tilfalt.

Økningen sammenfaller med økt støtte til Norfund/SN Power som ble etablert i 2002. Sammen er Norfund og SN Power de største enkeltmottakerne av norsk bilateral bistand, og mottok hele 38 prosent av samlet norsk bilateral energibistand (DAC 230) i 2006 (Figur 14).

Figur 14. Norsk utviklingssamarbeid til vannkraft (DAC 230.65) gjennom SN Power (oransje), og samlet norsk bilateral utviklingssamarbeid (DAC 230; grønn + oransje), i perioden 1999-2006.

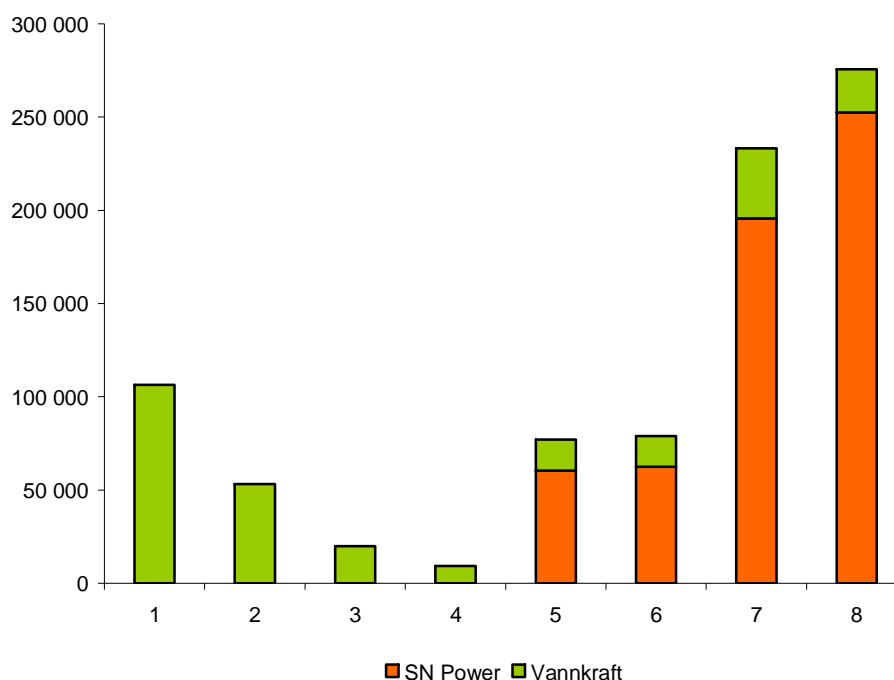

Av de samlede bilaterale bevilgningene som ble gitt til vannkraft (DAC 230.65) i 2006, gikk 92 prosent til SN Power (Figur 15). I snitt tilfalt 83 prosent av vannkraftbevilgningene i perioden 2003-2006 SN Power. Ettersom SN Power ble opprettet i 2002 ble det ikke bevilget midler til selskapet tidligere. Midlene SN Power mottok av Norad/UD er tilskrevet seks ulike prosjekter. I 2003 ble det brukt 57 millioner kroner av disse midlene på vannkraftprosjekter i Peru og Sri Lanka. Året etter ble det anvendt 60 millioner kroner på to prosjekter i Chile, mens det i statistikken fra 2005 ikke er spesifisert til hvilke prosjekter midlene er

bevilget. Det er i praksis heller ikke mulig å finne ut til hvilke spesifikke formål disse midlene er brukt. Som tidligere beskrevet var den "globale" bevilgningen på 191 millioner kroner i 2005; den nest største bevilgningen i norsk energibistand (1999-2006) som er foretatt på et enkelt år. Et enda større beløp ble tildelt SN Powers prosjekt i Peru i 2006. Peru er verken definert som MUL-land, eller Norges samarbeidsland. Dette var det eneste vannkraftprosjektet som mottok bilateral støtte fra Norge dette året, hele 252 millioner kroner.

Figur 15. Norsk utviklingssamarbeid til vannkraft (DAC 230.65) gjennom SN Power (oransje), og samlet norsk bilateral utviklingssamarbeid til vannkraft (DAC 230; grønn + oransje), i perioden 1999-2006.

3.5.1 Norfund/SN Power i samarbeids- og MUL-land

Det har siden oppstart av Norfund i 1997 vært en forutsetning å prioritere de fattige landene. Et spesielt fokus på MUL-landene ble iverksatt i 2002. En eksplisitt strategisk målsetting om at Norfund skal ha 1/3 av sine investeringer i MUL-land, ble likevel ikke implementert før i 2004. Dette året ble det også vedtatt endringer i definisjonen av investeringer, ved at andelen nå skulle være samlede investeringer eksklusiv planlagte investeringer, det vil si at investeringsplaner som ikke var kontraktsfestet heller ikke skulle statistikkføres. Med denne implementeringen falt også andelen av MUL-

land i Norfunds portefølje. I en evaluering av Riksrevisjonen ble andelen MUL-land fastslått til 24 prosent i utgangen av 2006. Norfunds egne tall, basert på en annen metode, anslo andelen til 28 prosent. Riksrevisjonen kritiserte i sin utredning UDs eierskapskontroll og Norfunds oppfølging på dette området, siden MUL-satsingen ble prioritert 2002.

Datterselskapet SN Power har siden oppstart i 2002, bare hatt en investering i ett enkelt MUL-land, nemlig Nepal. Dette fremgikk også av Riksrevisjonens gjennomgang, som fastslo at SN Powers investeringer har vært utenfor de prioriterte områdene.⁶³

4 DISKUSJON

Samtidig som Norge gav betydelig mer penger til bilateral energibistand i 2006 enn i 1999, så sank andelen av midlene som tilfalt energisatsing, målt mot samlet bilateral bistand. Knappe 5,2 prosent av samlet bilateral bistand ble brukt på energiformål i 2006, 2 prosent mindre enn i 2002. Av samlet bilateral bistand gikk knappe 2,4 prosent til samtlige former av fornybar energi (inkludert ny fornybar energi). Tallene bevitner at Norge, med en minkende del av utviklingsstøtten til ren energi, svikter sine internasjonale forpliktelser og lovnader om å satse sterkere på fornybare energikilder. Energi har gjennom både WEHAB forpliktelsene og Tusenårsmålene hatt et sentralt fokus i fattigdomsbekjempelsen. At bare 5 prosent satses på energi i helhet, og knappe 2 prosent på fornybar energi undergraver påstanden om at dette er et satsingsområde.

Den høyt faneførte ekstra bevilgningene til energiformål gjennom WEHAB – 63,4 millioner kroner over tre år – utgjorde et minimalt tillegg på 2,5 prosent til de gjennomsnittlige bevilgningene per år i perioden. Tallene viser at WEHAB satsingen på et feilaktig grunnlag ble fremlagt som en sterk ekstra satsing på fornybar energi.

Det har ikke vært mulig å utrede hvor midlene til utdanning, forskning, distribusjon og administrasjon har vært anvendt. Generelt har satsingen på utdanning, administrasjon og til dels distribusjon vært mer vellykket enn økt vannkraftproduksjon. Scanteam's evaluering av norsk vannkraftbistand viste til at effektene av bistanden er forskjellig. Elektrifisering ved hjelp av vannkraft hadde synlige positive ringvirkninger for det undersøkte distriktssenteret i Mosambik, hvor utdanningsnivået og helsestandarden er høyere, mens ingen effekt ble påvist i de rurale områdene i Nepal hvor utdanning og helsetilbudet ikke er like utviklet.

En del av bevilgningene til utdanning, forskning, distribusjon og administrasjon kan identifiseres ut i fra prosjektbeskrivelsen i Norad/UDs statistikk. Det er dessverre ikke tilfellet for flertallet av prosjektene. Informasjonen i deler av DAC statistikken er ganske enkelt for begrenset for å kunne si noe om anvendelsesområde.

4.1 "Ren energi" = vannkraft

Siden etableringen av SN Power i 2002, handler mer og mer av norsk energibistand om vannkraft. Vannkraftsektoren har siden den gang økt sin andel til hele 38 prosent av den samlede energibistanden i 2006. Tradisjonelt har utdanning, forskning, distribusjon og administrasjon vært de sektorene som samlet har mottatt det meste av norsk utviklingssamarbeid. Vannkraft, utgjorde i 2006 en nesten like stor andel. SN Power mottok 92 prosent av den utviklingsstøtten som ble gitt til vannkraft dette året. Siden oppstart i 2002 har denne andelen lagt på 80 prosent i snitt.

Den stadig mer ensporede satsingen begrunnes ut i fra det ståsted at norsk bistand må fokusere på de områdene Norge har spesiell kompetanse på, nemlig vannkraft og petroleumsforvaltning. Det er flere problemer knyttet til dette argumentet. Utenrikskomiteen har enstemmig sluttet opp om prinsippet om en mottakerorientert bistand. En rekke fortrinn av en slik orientering, samt ved avbinding av bistanden, er dokumentert av blant annet OECDs utviklingskomité (DACs). Stortingets utenrikskomité har understreket at det er stedege forutsetninger og behov i de utviklingsland Norge engasjerer seg i som bør legges til grunn for engasjement.⁶⁴ Komiteens kritikk berører derved regjeringens ensidige satsing på vannkraft og petroleum, samt kanaliseringen av bistandsmidler via et norsk selskap med en markedsrettet og profittoorientert bedriftspolitik.

Den homogene satsingen på vannkraft forklarer likevel noe av den inkonsistente begrepsanvendelsen i norsk bistand. Ren energi er i norsk bistandsterminologi synonymt med vannkraft, mens nye fornybare energikilder blir et passivt påheng.

4.2 Smuler til sol, vind og biomasse

At det i norsk bistand fokuseres på de områder Norge har spesielt god kompetanse, gir seg utslag også i bevilgningene til vindkraft, solenergi og biomasse. Parallelt med økende satsing på vannkraft gjennom SN Power, forblir bevilgningene til nye fornybare energikilder (vindkraft, solenergi og biomasse) minimale. Rundt 10,3 millioner kroner, av en samlet

bilateral energibistand på 663 millioner kroner, ble gitt til nye fornybare energikilder i 2006. Det utgjør 0,8 prosent av den samlede bilaterale energibistanden, eller 0,4 promille av samlet bilateral bistand.

En gruppe stortingspolitikere, deriblant nåværende finansminister Kristin Halvorsen og statssekretær i Miljøverndepartementet Heidi Sørensen, la i 2002 frem et privat forslag til en nasjonal strategi for en verdensledende norsk solindustri.⁶⁵ Ved siden av et forslag om å styrke norsk solindustri foreslo gruppen å sette av 100-200 millioner kroner over bistandsbudsjettet til installering av solenergi i fattige land. Til sammenligning var den samlede bilaterale utviklingsstøtten til solenergi samme år på kr. 437.000. I 2006 utgjorde støtten 2,2 millioner kroner, fortsatt et par hundredeler under stortingsgruppens krav. I sitt svar til forslaget skrev daværende olje- og energiminister Einar Steensnæs at solenergi trolig ikke er bedre egnet enn andre typer fornybar energi, og henviser til at teknologien er lite utprøvd, kostbar og energikrevende. I sin redegjørelse nevner Steensnæs spesielt at av 294,8 millioner kroner som det er lagt konkrete planer for – av en samlet WEHAB bevilgning på 375 millioner kroner – vil knappe 11,2 millioner kroner gå til energi. I følge endelige tall fra UD var den faktiske andelen høyere. Til sammen 63,4 millioner kroner av WEHAB midlene ble bevilget til fornybar energi under perioden 2003-2005.

Flere norske selskaper har opparbeidet seg betydelig kompetanse på produksjon av solenergikomponenter. Renewable Energy Corporation (REC) er for eksempel en av verdens ledende produsenter av wafere til solceller.⁶⁶ Det har imidlertid ikke gitt utslag i økt utviklingssamarbeid innen denne sektoren. Store deler av det Afrikanske kontinent i "solbelte", det feltet på jorden hvor solinnstrålingen er sterkest. Det vil i dette området ta 2-3 år å betale kostnaden av en solcellemodul, med livstid på rundt 30 år.

"Den norske modellen" har vært et annet sentralt bistandsprodukt, for å fremme en sunn forvaltning av olje- og gass ressurser i utviklingsland. Argumentet for satsing på olje- og gass er at denne energikilden vil være viktig også i årene som kommer. For å redusere den miljøbelastningen det vil medføre er det viktig at norsk utviklingssamarbeid bidrar med teknologioverføring og investeringer. For de utviklingslandene som besitter olje- og gassressurser vil det i tilfeller være nyttig å ha private investorer og kompetanseoverføring for

produksjon og utvinning. Det er likevel en utfordring å sikre at gevinsten ikke følger med de multinasjonale selskapene ut av det landet ressursene finnes i, men også tilfaller landets innbyggere. For det store flertall av utviklingsland – og i stor grad de fattigste – vil ikke denne bistandsstrømmen være aktuell, da de ikke besitter disse ressursene.

I konklusjonene til WCD fremheves nytten av småskala energiprosjekter for de fattige, og spesielt rurale områder. UD har også fulgt opp denne anbefalingen fra WCD i sin stortingsmelding fra 2006. Likevel har Norge opprettholdt sin ensrettede fokusering på storskala vannkraft og petroleum i energibistanden – energikilder som er lite relevante, tilgjengelige og bærekraftige – og derav lite nyttige for mange av bistandsmottakerne.

4.3 Lite til fattige land

Den geografiske prioriteringen av norsk utviklingssamarbeid innen energi har endret dramatisk karakter siden 2004. Som denne utredningen viser falt MUL-landenes og hovedsamarbeidslandenes andel fra over 50 prosent i snitt i perioden 1999-2004, til henholdsvis 6 og 21 prosent i 2006. Nedgangen er markant, og skyldes i stor grad Norfund/SN Powers økende andel av norsk energibistand. Norfund har som vist i kapittel 3 relativt få investeringer i MUL- og hovedsamarbeidsland, mens SN Power i utgangen av 2006 bare hadde en investering i ett enkelt MUL-land.

Nedgangen står i kontrast til samlet bilateral bistand, hvorpå MUL-land mottok en andel på 40 prosent i 2006.

I sin gjennomgang av Norfunds drift og forvaltning, fra 2006, slår Riksrevisjonen fast at den geografiske prioriteringen av alle aktiviteter/midler i MUL-landene har vært svak.⁶⁷ Til tross for lovnader fra selskapet selv, og pålegg fra UD om å ha en høyere andel i MUL landene, er knappe 24 prosent av alle investeringer, lån og fond, foretatt i MUL-land (på det tidspunktet Riksrevisjonen foretok sin undersøkelse). Selskapets andelen av aktiviteter/midler i Afrika var på 17 prosent. Stortingets og Norfunds egen målsetting er å ha 1/3 av selskapets virksomhet i MUL-landene. Tall innhentet fra Norfunds egne årsrapporter viser en noe høyere gjennomsnittlig prosentandel for perioden 2003

til 2006 på 30 prosent.^j Riksrevisjonens gjennomgang fra 2007, basert på utløpet av 2006, indikerer at andelen av Norfunds virksomhet i MUL-land er synkende. Riksrevisjonen rapporterer en tilsvarende svak prioritering av MUL i datterselskapet SN Power. Nepal er, og har vært siden fem år tilbake, vært det eneste MUL-landet selskapet har investert i.

Som nevnt innledningsvis vegrer mange investorer seg for å investere i fornybar energi i MUL-land, som følge av høy risiko og lavt inntjeningspotensial. Norfund og SN Powers forsvar har vært at det er en mangel på vannkraftprosjekter i land sør for Sahara. Administrerende direktør Kjell Roland uttaler til Bistandsaktuelt 6/2007 at Riksrevisjonens kritikk til manglende vannkraftutbygging i Afrika er urimelig, men innrømmer samtidig at selskapet må innta en mer "proaktiv rolle" for å øke investeringene. I oktober 2007 oversendte Norfund en ny strategi til UD som i følge Roland skal være en "Afrika strategi".

For å øke investeringene vil vi derfor øke tilstedeværelsen og bruke mer ressurser på å bygge opp lokalkontorene våre i Nairobi i Kenya og i Johannesburg i Sør-Afrika og være mer proaktive.
Adm.dir. Roland til Bistandsaktuelt 6/2007⁶⁸

Kritikken av manglende satsing på MUL-landene er ikke ny. Det er følgelig naturlig å stille spørsmål ved hvorfor en slik strategi ikke har vært satt i verk tidligere, og om hvorfor SN Power i dag kun er engasjert i ett enkelt MUL-land. Norfunds direktør eksponerer også et sentralt aspekt ved selskapets strategi, å overta allerede eksisterende virksomheter, ikke etablere nye.

Støtten til ny-fornybar energi i hovedsamarbeidsland, andre samarbeidsland og MUL-land bærer preg av sporadiske småskala bevilgninger i perioden 1999-2006. I sin seneste innstilling kritiserer Stortingets utenrikskomité norske myndigheter for gjennom kraftbistanden å fokusere mer på egeninteresser enn på utviklingslands reelle forutsetninger og behov.⁶⁹

Riksrevisjonen påpeker i sin evaluering av Norfund at selskapet har få påvirkningsmuligheter ovenfor sitt datterselskap SN Power.⁷⁰ SN Powers økonomiske og markedsmessige karakter vil

kunne vanskeliggjøre innfrielsen av Norfunds, og derav UD/Norads målsettinger om høyere investeringsandel i MUL- og samarbeidsland. Det er følgelig lite som tyder på at disse bevilgningene vil øke, med mindre det blir iverksatt progressive og virkningsfulle tiltak.

4.4 Renvasket vannkraft?

Norsk bistand domineres av vannkraftprosjekter gjennom SN Power. Når norske politikere prater om fornybar energi, menes det i realiteten vannkraft. Men er vannkraft ren energi? En kommisjon nedsatt av Verdensbanken og den internasjonale naturvern union (IUCN), the World Commission on Dams (WCD), fastslo i 2000 at de miljømessige og sosiale konsekvensene ved utbygging av store dammer har vært uakseptable. Et sted mellom 40 og 80 millioner mennesker har måttet vike plass for nærmere 45.000 dammer. Dammer regnes også som en av hovedårsakene til at mer enn en tredjedel av jordens ferskvannsfisk arter er utryddet eller utrydningstruet.⁷¹

Miljøhensyn [i norsk energibistand red.anm.] er ivaretatt på en dårlig og usystematisk måte. Norad (2007)⁷²

I den første helhetlige evalueringen av resultater innen norsk energibistand, utført av Scanteam på oppdrag av Norad, slås det fast at miljøhensyn har vært utenfor fokus i norsk vannkraftbistand.⁷³ På bakgrunn av resultatvurdering i to land, Mosambik og Nepal, viser rapporten for eksempel at – i kontrast til forventningene om at elektrifisering vil redusere miljøproblemene knyttet til avskoging – er det ikke tilfellet. Energibistanden bygger heller på "gjør ingen skade", enn "vær grei" prinsippet.

WCDs konklusjoner fra 2000 og studier av så kalte run-of-river systemer (RoR) spesielt⁷⁴ stiller store spørsmålsteget ved videre utbygging av storskala vannkraft. I kontrast har småskala energisystemer og ny fornybar energi, en langt mindre miljøbelastning. Fra et miljøperspektiv er det følgelig ingen argumenter for den ensidige satsingen på storskala vannkraft som er tilfellet i dag. SN Powers betydelige og økende andel av norsk utviklingssamarbeid innen energi, stiller svakt i sammenligning med mer bærekraftige energialternativer.

En evaluering av Norfund, SN Powers moderselskap, foretatt av Riksrevisjonen, poengterer at selskapets begrensede

^j Andelen er eksklusiv SN Power

påvirkningsmulighet ovenfor SN Power, vil kunne vanskeliggjøre innfrielse av de miljøprinsipper som Norfund har satt. Følgelig vil også Statens og Utenriksdepartementets påvirkningsmulighet være svekket. To prekære spørsmål er da: Kan vannkraftsystemer bygges og drives på en miljømessig og sosialt forsvarlig måte? Hvordan kan staten/UD forsikre seg om at SN Power følger opp konklusjonene fra Norads evaluering?

4.5 SN Power – fremtidig energibistandsmonopolist?

SN Power mottok 38 prosent av Norges samlede bilaterale energibistand i 2006, og er den klart største enkeltposten i norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren (DAC 230). Andelen har steget kraftig de siste tre årene. Summen utgjør 90 prosent av de norske bilaterale energibevilgningene til fornybar og ny-fornybar energi dette året – og 91 prosent av det som ble bevilget til vannkraft samme år.

Av de såkalte ekstrabevilgningene under WEHAB, tilfalt 92 prosent av 63,4 millioner kroner, Norfund/SN Power. WEHAB satsingen ble flagget som en ekstra satsing på fornybar og ny fornybar energi, mens den i realiteten ble tildelt to vannkraftprosjekter i Peru.

Det foreligger ulike oppfatninger hos norske myndigheter og SN Power om hvorvidt selskapet skal drive utelukkende med vannkraft, eller også satse på såkalte nye fornybare energikilder, for eksempel solenergi, vindkraft og biomasse. I Stortingets proposisjon 1 for 2006-2007 fremheves det som et sentralt mål at Norfund, gjennom sin virksomhet (altså SN Power) skal "ha en særskilt satsing på fornybar og nye fornybare energiformer i utviklingsland".⁷⁵ Norfund har på den andre siden vært klar på at de, gjennom SN Power, i første omgang er et vannkraftselskap.⁷⁶ I august 2007 varslet imidlertid selskapet etablering av et vindkraftanlegg i Chile, og viser med det åpenhet også for andre energiformer.⁷⁷ Avviket frem til dette mellom UD's strategier og Norfunds målsettinger kan vitne om dårlig kommunikasjon mellom giver og mottaker, eller en manglende innsikt fra Norad/UD's side. Det kan tillegges at Norfund også investerer i energiprojekter utenfor SN Power, men i all hovedsak går Norfunds energisatsing gjennom SN Power.

Riksrevisjonen stiller i sin utredning spørsmål ved om Utenriksdepartementet har ivaretatt sin

forvaltningsoppgave på en tilfredstillende måte, ettersom mange av målsettingene med Norfund og SN Power ikke er innfridd.⁷⁸ Som denne gjennomgangen viser kommer ikke energibistanden i særlig grad de fattigste landene til gode. I de fattige landene som faktisk har mottatt støtte viser Norads egen evaluering at energisamarbeidet ikke kommer de fattige til gode om de ikke har et spesielt fattigdomsreducerende fokus.⁷⁹ I tillegg til en skjev geografisk fordeling av bistanden, er det i kontrast til politiske signaler om økt satsing på nye fornybare energikilder, nærmest utelukkende fokus på vannkraft. Det eksisterer med andre ord et avvik mellom norske handlingsplaner og strategier og den reelle satsingen. Staten og UD's uttalte målsettinger om en bred og bærekraftig energisatsing stemmer i dag ikke overens med de faktiske forhold – en ensidig satsing på vannkraft gjennom SN Power.

I følge Riksrevisjonen har Utenriksdepartementet ytret ønske om å holde avstand til enkeltinvesteringer. ForUM sin temagruppe stiller spørsmål ved om informasjonsstrømmen mellom de ulike aktørene har vært god nok? Om det er tilfellet, kan UD og Norad i fortsetningen fange opp og kontrollere at politisk vedtak faktisk blir fulgt opp? Kan de sikre en større satsing på nye fornybare energikilder, og at forpliktelser til å skjerpe inn den geografiske prioriteringen mot de fattigste blir iverksatt – uten å involvere seg mer aktivt i drift av Norfund/SN Power? Som vist i denne og tilsvarende utredninger, har Norfund/SN Power, til tross for gjentatte oppfordringer om å dreie satsingen i retning MUL- og hovedsamarbeidsland, ikke gjort det.

Det er rimelig å tro at Norfund og SN Power også i nærmeste fremtid vil dominere norsk utviklingssamarbeid innen energi – muligvis også i større grad enn i dag. Det innebærer trolig at satsingen på nye fornybare energikilder vil forbli minimal også i årene som kommer. Det gjenstår å se om selskapene vil følge opp kritikken rundt den geografiske orienteringen, og dreie flere investeringer mot de fattigste landene. Enkelte nnnnye investeringer er planlagt i Afrika sør for Sahara.

Utfordringen for norsk energibistand er ikke bare å sikre at satsingen på fornybar og ny fornybar energi dreies mot utviklingslandene, men å sikre at energien også tilfaller de fattigste innad i disse landene.

4.6 Energibistand - funker det?

Til tross for at mer en 10 milliarder kroner har blitt bevilget til energibistand de siste 25 årene, finnes det lite informasjon om effektene og resultatene av utviklingsstøtten.⁸⁰ Flere kritikere har påpekt manglende utviklingseffekter knyttet til SN Powers vannkraftinvesteringer. Riksrevisjonen påviste i sin gjennomgang manglende dokumentasjon av utviklingseffekten av Norfunds aktiviteter.⁸¹ Utover antall arbeidsplasser i de virksomheter Norfund er engasjert i fikk ikke Riksrevisjonen tilgang til relevante opplysninger fra fondet, som kunne underbygge en mulig utviklingseffekt. Et målesystem for utviklingseffekter var planlagt iverksatt av Norfund i 2005, men ble ikke igangsatt før 2007. Riksrevisjonen spekulerer i hvorvidt SN Powers fokus på økonomiske og markedsmessige kriterier har vanskeliggjort selskapets fokus på samfunnsansvar og utviklingseffekter. Utredningen konkluderer videre at den eneste investeringen hvor SN Power kan vise til resultater, er ved det selskapet som ble overtatt fra Statkraft i Nepal.

Til tross for at fattigdomsreduksjon har vært et sentralt mål for generelt norsk og internasjonalt utviklingssamarbeid, har dette ikke gjenspeilet seg i norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren.⁸² I følge FNs program for utvikling, UNDP, er bistand i mange tilfeller er styrt av behov og interesser hos giverland, heller enn mottakerland.⁸³ Det gjenspeiles i det sterke fokuset på petroleum- og vannkraft i norsk bilateralt utviklingssamarbeid.

Norads evaluering fra 2006 viser til at selv om utviklingseffektene av energibistand kan være gode i land med en allerede fungerende infrastruktur, slik som flere asiatiske land, vil potensialet for fattigdomsreduksjon, i en afrikansk stat med dårlig infrastruktur være liten. En betingelse for at energibistand skal redusere fattigdom i disse landene er i følge utredningen blant annet at man parallelt med energiutbygging bygger ut og forbedrer infrastruktur, at pålitelige og vel fungerende institusjoner og myndigheter er tilstede, samt at det opprettholdes tilstrekkelige og kontinuerlige vedlikeholdsrutiner. Mange afrikanske land mangler en tilstrekkelig infrastruktur for slike investeringer. Dette kan også være en av årsakene til at SN Power vegrer seg for i større grad å etablere seg på det afrikanske kontinent. Selskapet har tidligere medelt en bekymring over manglende prosjekter og høy risiko i Afrika.

Opplysningene ovenfor viser at det eksisterer en inkonsistens i norske myndigheters ambisjoner om å drive fattigdomsreducerende bistand, med særskilt fokus i Afrika, og SN Powers økonomiske og markedsrettede fokus. Kostnader relatert til forbedring av nett og infrastruktur, institusjonsbygging og gode vedlikeholdsrutiner – utover det som er nødvendig for drifting og salg – er utenfor SN Powers mandat. Det innebærer at de premisene for at satsingen på vannkraft som Norad selv har fastslått ikke kan oppfylles. Og ettersom det ikke er selskapets mandat spiller det liten rolle om Staten utover ved aktivt eierskap. Alternativet er å kanalisere energibistanden via andre kanaler enn SN Power.

Diskusjonen ovenfor viser at en bred satsing i energibistanden er viktig. Følgelig kan det stilles spørsmål ved om det å plassere nærmere 40 prosent av bistandsmidlene innen energi, i et selskap som utelukkende satser på vannkraft er optimal bruk av bistandsmidler – om fattigdomsreduksjon skal være et overordnet mål.

4.7 Privatisering og tilgang på strøm

Mange private investorer reserverer seg i mot å investere i energi tilførsel i utviklingsland. Norfund/SN Power hevder å utfylle dette hullet mellom offentlig og private investeringer, ved å ta deler av investeringsrisikoen. Det gjør det mer attraktivt for private investorer, samtidig som utviklingsland får injisert verdifull kapital. SN Power fronter ulike privatiseringsprosesser i utviklingsland, dels alene, dels i sammen med internasjonale og lokale partnere.⁸⁴

In Asia, there are a large number of projects either for sale (privatisation) or planned for development. Many countries are on the verge of deregulation and privatisation of the power sector. This creates opportunities but also makes it challenging to balance risk and return. (SN Power Invest, annual report 2005)⁸⁵

Som vist ovenfor har SN Power vegret seg for å investere i land sør for Sahara. En av årsakene til dette skal i følge selskapet være mangel på prosjekter. En annen potensiell årsak er investeringsrisiko og lavere inntjeningspotensial. Etter at SN Power nylig trakk seg ut av Uganda, har selskapet kun to prosjekter igjen i regionen; to vannkraftprosjekter i Mosambik.⁸⁶

Studier har vist at når privatiseringsprosessen igangsettes før et regulært rammeverk er på plass, vil dette redusere energitilbudet og kvalitet, spesielt for fattige familier og samfunn.⁸⁷ Samtidig fremkommer det at rurale områder mange ganger er mindre attraktivt for private investorer som søker høyt utbytte gjennom økte tariffier og salgsvolum, som bare er mulig urbane, industrialiserte og høyt befolkede områder. Private investeringer og kapital fremholdes også av FN som et viktig bidrag til utvikling av energisektoren i utviklingsland. En forutsetning for at de fattigste skal kunne få tilgang til energi etter en privatiseringsprosess er tilstedeværelse av sterke nasjonale myndigheter som sikrer tilgangen til energikilder for fattige mennesker og samfunn.⁸⁸ Et tilstrekkelig regelverk er med andre ord essensielt for å sikre et marked som fungerer både for næringsliv og de fattige.

Norsk bistand innen energisektoren er ment å bygge på den norske forvaltningsmodellen, med en sentral offentlig styring og deltakelse.⁸⁹ En del av dette bistandsarbeidet faller inn under kategoriene utdanning, forskning, administrasjon og distribusjon. Som tidligere nevnt er det utenfor SN Powers mandat å drive institusjonsbygging. Ved å kanalisere mye av energibistanden gjennom SN Power bidrar Norge til privatisering av energikildene i utviklingsland, men ikke til institusjonsbygging. Selskapets økende andel av norsk energibistand, innebærer følgelig en økende andel midler til privatisering, på bekostning av ressurser til institusjonsbygging og offentlig styring.

4.8 UD og Norads ansvar

I Riksrevisjonens utredning av Norfund og dets strategiske samarbeid, kritiseres UD for svak eierskapskontroll. Svak eierskapskontroll er en forklaring til at verken Norfund eller SN Power følger opp UD's gjentatte pålegg om å øke investeringene og engasjement i MUL-land.

UDs svar til kritikken var at kritikken var berettiget, samt at styrings- og kontrollsystemet for Norfund må videreutvikles for å sikre at selskapenes strategiske målsettinger blir fulgt.⁹⁰ Som tidligere nevnt slår dette også ut på andre strategisk viktige områder, som tilstrekkelige miljøhensyn ivaretas, om utviklingseffekten er forsvarbar og om prosjektene oppfyller grunnleggende samfunnsansvar.

Kritikken er fulgt opp av Norads egen State-of-the-art evaluering, som skriver at en "alvorlig mangel på overvåking og rapportering karakteriserer norsk utviklingssamarbeid innen energisektoren".⁹¹ Det spekuleres videre i om bakgrunnen for dette kan være mangel på en grunnleggende forståelse, eller simpelthen ren ignoranse av klare sammenhenger mellom energisektoren i utviklingssamarbeidet og grunnleggende forutsetninger for utvikling mer generelt, som utviklingssamarbeidet er ment å promotere.

I mangel på gode kontroll og evalueringstøytøy har det hittil vært vanskelig å vurdere utviklingseffekten ved norsk energibistand. Norads første helhetlige resultatvurdering ble lagt frem høsten 2007.⁹² Det kan stilles spørsmål ved hvorfor det har tatt norske myndigheter og Utenriksdepartementet, så lang tid å etablere nettopp slike verktøy og rutiner for å kunne vurdere virkningen av denne type bistand. Flere store multilaterale institusjoner og banker har siden lang tid tilbake, utviklet metoder for å kvantifisere konsekvenser og effektivitet av denne typen prosjekter. Norsk energibistand har vært preget av at ulike typer utredninger ofte gjøres i forkant, men følges ikke opp under, og etter prosjektets oppstart.⁹³ Dermed går man glipp av viktig informasjon om prosjektets betydning og resultat. På samme måte mangler ofte en vurdering, eller metode for vurdering, av indirekte og forsterkende effekter av investeringen, og den tekniske kompetanseoverføringen.

5 KONKLUSJON OG ANBEFALINGER

Norsk utviklingssamarbeid innen energi er i all hovedsak bevilget til storskala vannkraft de siste årene. Rundt halvparten av energibistanden gikk til denne energikilden i 2006, sammenlignet med skarve 10 millioner kroner til ny fornybar energi i hele perioden 1999-2006.

Det er for tidlig å si noe om hvorvidt Kraftgruppens innspill fra 2005 vil gis høyere prioritet i tiden fremover. Mer penger til energiformål tilfaller i all hovedsak vannkraft. Det er få tegn til at norske myndigheter har satt ny fornybar energi høyere på dagsorden. I juni 2006 kom regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. I denne handlingsplanen slås det igjen fast at energi er avgjørende for både sosial og økonomisk utvikling.

Norge vil øke de fattiges tilgang til ren energi ved å støtte utvikling og bruk av fornybar energi, herunder biomasse, vind- og solenergi. [...] Økt tilgang til stabile energitjenester til en overkommelig pris for de fattigste er avgjørende for å nå tusenårsmålene. Enkle og desentraliserte løsninger vil være sentrale i denne sammenhengen.

(UD 2006)⁹⁴

Som denne gjennomgangen viser er det langt mellom ord og handling i norsk energibistand. Til tross for stadige uttalelser om økt satsing på fornybar og ny fornybar energi, blant annet gjennom så kalte ekstrabevilgninger, har økningen nærmest utelukkende tilfalt vannkraftprosjekter. For utviklingsland er den homogene satsingen på vannkraft – og et enkelt selskap negativt på flere måter:

- Utviklingseffektene av norsk vannkraftbistand har hittil vist seg å være små, til dels fraværende.
- SN Power har ikke et fattigdomsreducerende mandat, men derimot et markedsrettet og avkastningsorientert fokus.
- Norsk kraftbistand tar lite eller ingen hensyn til mottakerlandenes prioritering på området. Dette er i strid med et viktig prinsipp i st.meld. 35 Felles kamp mot fattigdom, om mottakerorientert bistand.

- Utvikling av andre energiformer neglisjeres. Den ensidige fokuseringen på vannkraft ut i fra "norsk kompetanse", kommer i veien for vurdering av alternative energiformer som bedre samsvarer med utviklingslands behov og etterspørsel. Mange fattige land i tropiske og subtropiske strøk har et godt potensial for å utvikle andre energiformer, som for eksempel solenergi.
- Vannkraftanlegg, inklusiv run-of-river prosjekter (RoR), har alvorlige ringvirkninger for miljø og lokalsamfunn, jfr Verdens Damkommisjon; forhold som ikke er grundig kartlagt av norske myndigheter.
- Klimaendringene vil gjøre vannkraft mer sårbar og ustabil som energikilde, på grunn av tørke, raskere smelting av isbreer, med mer.

Det foreligger en rekke strukturelle problemer ved norsk energibistand, som også vil kunne gjøre seg gjeldende ved utvikling av alternative energikilder. Samtidig som Norad i sin første resultatrapport fra 2007 fastslår at energibistand utelukkende virker fattigdomsreducerende i de tilfeller hvor det er et overordnet mål, plasserer de alle egg i en kurv, SN Power. Et selskap som orienterer seg etter markedsrettede og bedriftsøkonomiske mål og uten et fattigdomsreducerende mandat. Denne gjennomgangen har vist at bevilgningene til SN Power er vanskelig å etterprøve. For eksempel ble 191 millioner kroner i 2005 kategorisert under et "globalt" prosjekt. Pengene inngår følgelig i selskapets kapitalbase, og relateres ikke til spesifikke prosjekter. Det kompliserer resultatvurderingen av bistanden betydelig.

UD har ved tidligere anledninger uttrykt at de ikke ønsker å "blande seg inn" i foretningsdriften til Norfund/SN Power. Samtidig kritiseres UD og Norad av Riksrevisjonen for svak eierskapskontroll. Som denne gjennomgangen viser, har dette gitt resultat i dårlig miljø-, likestillings og resultatoppfølging av Norfund/SN Powers vannkraftprosjekter.

Det er vanskelig å forstå at norske myndigheter blindt bevilger bortimot halvparten av norsk bilateral energibistand til et selskap og en type teknologi. Utenrikskomiteen er i sin siste innstilling svært tydelige på at en enkelt teknologi ikke skal være førende for norsk utviklingssamarbeid.⁹⁵ Resultatene så langt – eller mangel på sådanne – i forhold til fattigdomsreduksjon, geografisk fokus, miljøkonsekvenser og forskyvning av andre energiformer etc., kaller for en snarlig omlegging, og en slutt på et ensrettet fokus på vannkraft.

På bakgrunn av denne utredningen har ForUMs temagruppe for klima og energi følgende anbefalinger til snarlig endring av norsk energibistand:

- Det må settes ambisiøse mål for støtte til utvikling og bruk av ny fornybar energi: hvor mye skal spesifikt brukes på utvikling av biomasse, vind og sol, og eventuelt andre nye fornybare energikilder? Hvor mye skal satses på enkle og desentraliserte løsninger – med en dokumentert fattigdomsreducerende effekt?
- Bistand må være mottakerorientert og rettes mot de fattiges behov. Enkle og desentraliserte løsninger bør prioriteres, både i urbane og rurale områder.
- Solenergi har lenge vært underprioritert i bistandspolitikken i

forhold til hvor stor tilgang utviklingsland har på nettopp denne ressursen. Solenergi til strøm og varmemål må få langt høyere prioritet.

- Norske myndigheter bør gjøre en grundig evaluering av sosiale og miljømessige konsekvenser knyttet til norsk vannkraftbistand. Resultatene bør sammenlignes med konsekvensene av utvikling av andre energiformer.
- Eventuelle bistandsbevilgninger til vannkraft må heretter skje i overensstemmelse med anbefalingene fra Verdens Damkommisjon.
- Bevilgninger til SN Power bør ikke gis gjennom bistandsbudsjettet, da det ikke er vist å ha en fattigdomsreducerende effekt og i svært liten grad tilfaller de fattigste. Dessuten har Utenriksdepartementet vist manglende påvirkningskraft over selskapet.
- Bruken av begrepet fornybar energi må erstattes av "vannkraft" dersom det er det som menes.

Referanser

¹ Se for eksempel:

- Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender;
- UD/Kraftgruppen 2005, "Power for development – Power to the poor", forslag til strategi og tiltak for å fremme norsk innsats i kraftsektoren i utviklingsland. Innstilling av arbeidsgruppe nedsatt av Utenriksdepartementet

- Riksrevisjonen, dokument 3:13 (2006-2007)

- Initiativ for ren energi i utviklingssamarbeidet, Norad/UD, 2007

² Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

³ Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

⁴ Europa kommisjonen, Energy, Innovation and technological development in energy, Small hydro. 2007: http://ec.europa.eu/energy/res/sectors/small_hydro_en.htm

⁵ Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

⁶ Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

⁷ St.prp. nr. 1 UD 2003-2004

⁸ OECD, Working party on statistics, Converged reporting in CRS/DAC. 2007:

<http://www.oecd.org/dataoecd/56/14/39186046.pdf>

⁹ UNDP, Environment and Energy, Sustainable energy:

<http://www.undp.org/energy/engmdgtop1pov.htm>

¹⁰ World Energy Assessment Overview: 2004 Update:

<http://www.energyandenvironment.undp.org/undp/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentAttachmentID=1010>

¹¹ Norad, State of the art study: The long-term effects of assistance to the power sector. 2006. Author Stein Hansen, Nordic Consulting Group.

¹² UD/Norad, Seksjon for utviklingspolitikk, 2007. Initiativ for ren energi i utviklingssamarbeidet.

¹³ IPCC, Summary for policy makers of the synthesis report of the IPCC fourth assessment report, 2007: http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr_spm.pdf

¹⁴ Stern-rapporten – The economics of climate change: http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm

¹⁵ UD, 1992: Stortingsmelding nr. 51 (1991-1992), Om utviklingstrekk i Nord-Sør forholdet og Norges samarbeid med utviklingslandene, Oslo, DU.

¹⁶ UD 2005: Ot.prp. nr. 110 (2004-2005) Om lov om endring i lov av 9. mai 1997 nr. 26 om Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (NORFUND) www.odin.no/filarkiv/254940/Otp1100405-TS.pdf

¹⁷ Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

¹⁸ UD, Politiske prioriteringer for miljørettet utviklingssamarbeid 1998-2001 i Norads arkiv821.3, 97/02226-7 12 November 1998, Oslo

¹⁹ UD, statsbudsjettet 1998 – Tildelingsbrev nr. 1/98 (kopi fra Nils Haugstveit UD), referert i: Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

²⁰ UD, Statsbudsjettet 1999 – Tildelingsbrev. 1/99 (Kopi fra Nils Haugstveit UD), referert i: Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

²¹ Statsbudsjettet 2001 – Tildelingsbrev nr 1/2001 (kopi fra Nils Haugstveit UD) – og – Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

²² Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

²³ UD, Statsbudsjettet 2002 – Tildelingsbrev nr. 2/2002 (Kopi fra Nils Haugstveit) – og – Kamp mot fattigdom. Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/rapporter_planer/Planer/2002/Kamp-mot-fattigdom.html?id=448579&showdetailedtableofcontents=true

²⁴ Ibsen, Hilde. 2003. "Ustø kurs - Norsk bistand og nye fornybare energikilder", Rapport 2/2003, Framtiden i våre hender

²⁵ Nettverk for miljølære:

http://www.nilu.no/nml/niv2/index.cfm?action=main&mappe_id=4172&tekst_id=7303

²⁶ St.meld. nr. 25. Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand

²⁷ Johnson, H. F., og Brede, B. (2002). "Oppfølging etter Johannesburg." *Dagbladet* 09.10.2002.

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2002/10/09/350810.html>

²⁸ Fin 2003: Stortingsmelding nr. 1 (2003-2004): Kapittel 6, Nasjonal handlingsplan for bærekraftig utvikling (Spes 6.5.1. *Internasjonalt samarbeid for en bærekraftig utvikling og bekjempelse av fattigdom*). Nasjonalbudsjettet 2004, Finansdepartementet 2003.

http://www.statsbudsjettet.dep.no/upload/Statsbudsjett_2004/dokumenter/html/stm1/stmeld/kap06.htm

²⁹ UD v/Inger G. Næss, e-post kommunikasjon, datert 14. desember 2007.

³⁰ St.prp. nr.1 2004-2005

³¹ Bistandsaktuelt 05/2005 <http://www.bistandsaktuelt.com/Lesartikkel.asp?ID=2885>

³² Bistandsaktuelt 05/2005 <http://www.bistandsaktuelt.com/Lesartikkel.asp?ID=2885>

³³ St.prp. nr. 1 UD 2003-2004

³⁴ Svelle, Morten 2006: UD/Norads støtte til energiprojekter.

http://www.naee.no/hiperpublish_files/47173msviaeepresentasjon2.ppt

³⁵ UD, "Kraftgruppen", desember 2005. Forslag til strategi og tiltak for å fremme norsk innsats i kraftsektoren i utviklingsland. "Power for development – power to the poor":

www.norad.no/default.asp?FILE=items/3544/116

³⁶ St.prp. nr. 1 UD 2003-2004

³⁷ St.prp. nr. 1, 2004-2005, s. 173

³⁸ UD/Norad, Seksjon for utviklingspolitikk, Initiativ for ren energi i utviklingssamarbeidet 2007:

<http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Utvikling/hmuenergi.pdf>

³⁹ UD 2005: Ot.prp. nr. 110 (2004-2005) Om lov om endring i lov av 9. mai 1997 nr. 26 om Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (NORFUND)

www.odin.no/filarkiv/254940/Otp1100405-TS.pdf

- Ot.prp. nr. 110 (2004-2005)

⁴⁰ SN Power, Annual report 2006:

http://www.snpower.no/Financial_information/Reporting/info4/SN_Power_Annual_Report_2006.pdf

⁴¹ SN Power, Annual report 2005:

http://www.snpower.no/Financial_information/Reporting/info4/Annual_Report_2005_English_Screen_Optimized_Version.pdf

⁴² UD 2005: Ot.prp. nr. 110 (2004-2005) Om lov om endring i lov av 9. mai 1997 nr. 26 om Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (NORFUND)

⁴³ St.prp. nr. 1, 2002-2003 – Ot.prp. nr. 26, 2002-2003

⁴⁴ St.prp. nr. 1, 2004-2005, s. 173

⁴⁵ UD/Norad, Årsrapport 2006 – Om norsk bilateral bistand:

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Utvikling/bilateral_aarsrapp_06.pdf

⁴⁶ Teigland, Jon. 2006. Norsk kraftrelatert bistand 1980-2004. Notat 19/1-2006

⁴⁷ Norad 2003, Revised manual for statistical classification of Norwegian official development assistance (ODA) activities

⁴⁸ OECD DAC, Converged reporting in CRS/DAC, November 2007:

<http://www.oecd.org/dataoecd/56/14/39186046.pdf>

⁴⁹ Hårklau, Svein Erik. 2005. Tørke i norsk vannbistand. En gjennomgang av norsk utviklingsrelatert utviklingssamarbeid i perioden 1999-2003. Forum for utvikling og miljø, Temagruppe for ferskvann.

⁵⁰ Hårklau, Svein Erik. 2005. Tørke i norsk vannbistand. En gjennomgang av norsk utviklingsrelatert utviklingssamarbeid i perioden 1999-2003. Forum for utvikling og miljø, Temagruppe for ferskvann.

⁵¹ RORG <http://www.rorg.no/Artikler/741.html>

⁵² Norad, Norad i korte trekk 2006

<http://www.norad.no/items/6487/38/9673412982/Norad%20i%20korte%20trekk%202006.pdf>

⁵³ Norad. 2007. Evaluation of Norwegian Power-related assistance. 2/2007;

<http://www.norad.no/items/10406/38/2815952863/Executive%20summary%20of%20Evaluation%20of%20Norwegian%20Power%20related%20assistance.pdf>

Riksrevisjonen, 3:13, 2006-2007

⁵⁴ UD/Norad, Årsrapport 2006 – Om norsk bilateral bistand:

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Utvikling/bilateral_aarsrapp_06.pdf

⁵⁵ United Nations Development Programme http://www.undp.no/article_local.asp?Article_id=720

⁵⁶ Hvilke land som er Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland finnes på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Utviklingssamarbeid/samarbeidsland/hovedsamarbeid.html?id=449250>, data er oppdatert per 27. oktober 2007.

⁵⁷ Hvilke land som er Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland finnes på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Utviklingssamarbeid/samarbeidsland/hovedsamarbeid.html?id=449250>, definisjon og oversikt over MUL-landene er gitt hos UNDP på

http://www.undp.no/article_local.asp?Article_id=720

⁵⁸ Hvilke land som er Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland finnes på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Utviklingssamarbeid/samarbeidsland/hovedsamarbeid.html?id=449250>, definisjon og oversikt over MUL-landene er gitt hos UNDP på

http://www.undp.no/article_local.asp?Article_id=720

⁵⁹ Hvilke land som er Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland finnes på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Utviklingssamarbeid/samarbeidsland/hovedsamarbeid.html?id=449250>, definisjon og oversikt over MUL-landene er gitt hos UNDP på

http://www.undp.no/article_local.asp?Article_id=720

⁶⁰ Hvilke land som er Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland finnes på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Utviklingssamarbeid/samarbeidsland/hovedsamarbeid.html?id=449250>, definisjon og oversikt over MUL-landene er gitt hos UNDP på

http://www.undp.no/article_local.asp?Article_id=720

⁶¹ Hvilke land som er Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland finnes på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Utviklingssamarbeid/samarbeidsland/hovedsamarbeid.html?id=449250>, definisjon og oversikt over MUL-landene er gitt hos UNDP på

http://www.undp.no/article_local.asp?Article_id=720

⁶² Hvilke land som er Norges hovedsamarbeidsland og andre samarbeidsland finnes på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Utviklingssamarbeid/samarbeidsland/hovedsamarbeid.html?id=449250>, definisjon og oversikt over MUL-landene er gitt hos UNDP på

http://www.undp.no/article_local.asp?Article_id=720

⁶³ Riksrevisjonen, 3:13, 2006-2007, s. 9

⁶⁴ Stortingets utenrikskomité, Inst. S. nr.20 (2007-2008): <http://www.stortinget.no/inns/2007/pdf/inns-200708-020.pdf>

⁶⁵ Stortinget, dokument nr. 8:132 (2002-2003). Privat forslag fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Inge Ryan, Heidi Sørensen, Siri Hall Arnøy og Sigbjørn Molvik.

⁶⁶ Renewable Energy Corporation (REC), <http://www.recgroup.com/>

⁶⁷ Riksrevisjonen, presentasjon 3:13, 2006-2007:

http://www.riksrevisjonen.no/NR/rdonlyres/A5056D85-026D-4553-9948-5538F0C9B8F7/0/Sammendrag_Norfund.pdf

⁶⁸ Bistandsaktuelt, 6/2007, "Lover ny kurs for Norfund": <http://www.bistandsaktuelt.no/Les.asp?ID=607>

⁶⁹ Stortingets utenrikskomité, Inst. S. nr.20 (2007-2008): <http://www.stortinget.no/inns/2007/pdf/inns-200708-020.pdf>

⁷⁰ Riksrevisjonen, 3:13, 2006-2007, s. 79

⁷¹ International Rivers Network (IRN), mars 2003. Dammed rivers, damned lives:

http://internationalrivers.org/files/wwf3.briefingkit_0.pdf

⁷² Norad. 2007. Evaluation of Norwegian Power-related assistance. 2/2007

<http://www.norad.no/items/10406/38/2815952863/Executive%20summary%20of%20Evaluation%20of%20Norwegian%20Power%20related%20assistance.pdf>

⁷³ Norad. 2007. Evaluation of Norwegian Power-related assistance. 2/2007

<http://www.norad.no/items/10406/38/2815952863/Executive%20summary%20of%20Evaluation%20of%20Norwegian%20Power%20related%20assistance.pdf>

⁷⁴ Se for eksempel:

* Hoover, Ryan. "Dams lite? Run-of-river projects no panacea". World Rivers Review, vol. 16, nr. 4, August 2001: <http://elitemedicalimaging.com/pubs/wrr/issues/WRR.V16.N4.pdf>

* Nilsson et al. 1997. Long-term responses of river-margin vegetation to water-level regulation:

<http://www.emg.umu.se/research/river/publikationer/rj-science.pdf>

* FIVAS. 2007. Ruined rivers, damaged lives. The impacts of the Theun-Hinboun Hydropower Project on downstream communities in Lao PDR:

http://www.fivas.org/fivas/media/Ruined%20rivers,%20damaged%20lives_FIVAS%20final%20report.pdf

⁷⁵ UD, St.prp.nr.1, 2005-2006 og 2006-2007, s.43

⁷⁶ Det kommer tydelig frem av selskapets nettsider:

http://www.norfund.no/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=37&Itemid=63

⁷⁷ SN Power, pressemelding 23. august 2007. "SN Power is developing USD 100 million Chilean wind farm": http://www.snpower.no/News_and_events/Press_releases/29506/index_printText_html

⁷⁸ Riksrevisjonen, 3:13, 2006-2007

⁷⁹ Norad, 2007. Evaluation of Norwegian Power-related assistance. 2/2007

<http://www.norad.no/items/10406/38/2815952863/Executive%20summary%20of%20Evaluation%20of%20Norwegian%20Power%20related%20assistance.pdf>

⁸⁰ Norad, State of the art study: The long-term effects of assistance to the power sector. 2006. Author Stein Hansen, Nordic Consulting Group.

⁸¹ Riksrevisjonen, 3:13, 2006-2007

⁸² Norad, State of the art study: The long-term effects of assistance to the power sector. 2006. Author Stein Hansen, Nordic Consulting Group.

⁸³ UNDP, International Poverty Centre, Okt. 2007. Poverty in focus: <http://www.undp-povertycentre.org/pub/IPCPovertyInFocus12.pdf>

⁸⁴ SN Power, årsrapport 2005.

⁸⁵ SN Power, årsrapport 2005

⁸⁶ SN Power, pressemelding, 14. februar 2007. "SN Power to enter Mozambique's hydropower sector": http://www.snpower.no/News_and_events/Press_releases/28914/index_printText_html

⁸⁷ UNDP, World Energy Assessment, Overview 2004 update:

<http://www.energyandenvironment.undp.org/undp/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentAttachmentID=1010>

⁸⁸ UNDP, Human Development Viewpoint. March 2004. Water supply and energy services for the poor: Rules make markets.

⁸⁹ Norad, resultatrapport 2007 "Bistanden virker – men ikke godt nok"

⁹⁰ Riksrevisjonen, presentasjon 3:13, 2006-2007:

http://www.riksrevisjonen.no/NR/rdonlyres/A5056D85-026D-4553-9948-5538F0C9B8F7/0/Sammendrag_Norfund.pdf

⁹¹ Norad, State of the art study: The long-term effects of assistance to the power sector. 2006. Author Stein Hansen, Nordic Consulting Group.

⁹² Norad, resultatrapport 2007 "Bistanden virker – men ikke godt nok"

⁹³ Norad, State of the art study: The long-term effects of assistance to the power sector. 2006. Author Stein Hansen, Nordic Consulting Group.

⁹⁴ UD, Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. 2006:

<http://www.regjeringen.no/upload/kilde/ud/pla/2006/0001/ddd/pdfv/285377-mplan06.pdf>

⁹⁵ Stortingets utenrikskomité, Inst. S. nr.20 (2007-2008): <http://www.stortinget.no/inns/2007/pdf/inns-200708-020.pdf>

